

CS. VARGA ISTVÁN

Költő a Zsidra-völgyben

EDELÉNY 1998

CS. VARGA ISTVÁN

**KÖLTŐ
A
BÓDVA-VÖLGYBEN**

Kalász László
születésének 65. évfordulója
tiszteletére

Edelény, 1998

EDELÉNYI FÜZETEK 17.

Szerkesztette:

LAKI LUKÁCS LÁSZLÓ

**A borítót tervezte és
a rajzokat készítette:**

MEZEY ISTVÁN

Szöveggondozás, korrektúra:

M. TAKÁCS LAJOS

Technikai munkatársak:

HADOBÁS PÁL

SLEZSÁK ZSOLT

HU ISSN 0238 - 1842

ISBN 963 04 8262 2

Felelős kiadó: LAKI LUKÁCS LÁSZLÓ, *a VRHK igazgatója.*

Készült a Városi Rendezvények Háza és Könyvtár
számítógépes szövegszerkesztőjén.

Nyomdai munkák: Passer 2000 Rt., Miskolc.

Felelős vezető: Cinbolinecz István.

1998

TISZTELT OLVASÓK!

Jósorsom úgy hozta, a legtöbbet **Németh László** életművével, **Jeszenyin, Nagy László** és **Kalász László** költészetével foglalkozhattam. 1970-1973 között családommal együtt a „kies Bódva-völgyben” laktam, feleségemmel együtt az Edelényi Gimnáziumban tanítottam. Egy évtizeden át Kalász László szerkesztőtársa lehettem a **Papp Lajos** által jegyzett miskolci **Napjaink** szerkesztőségében — többek között **Feledy Gyula, Serfőző Simon, Ruszoly József, Csáky Imre, Dobrik István, Dobrossy István, Brackó István, Gyöngyösi Gábor** és **Csorba Piroska** társaságában. A miskolci folyóiratról Kalász László Györgyei Gézának nyilatkozott: „**A Napjaink** majdnem három évtizedig fennállt. Ez nagy dolog! Becsületesen teljesítette kötelességét.”

Köszönetet mondok **Kalász Lászlónak** és **Kalász Lászlóné Antóniának**, **Slezsák Imrének**, **Laki Lukács Lászlónak**, az Edelényi Városi Könyvtár munkatársainak és **M. Takács Lajosnak** munkámhoz nyújtott segítségükért. Megköszönöm mindazok segítségét is, akik lehetővé tették, hogy ez a rendhagyó, a költő verseinek „jubileumi” válogatását is tartalmazó könyv megjelenhessen.

Az itt közölt részletek egy, **Kalász László** életének tanulságait, szülőföldjének meghatározó jelentőségét, költészetének valódi értékeit tudatosító nagyobb tanulmányból valók. Tisztelettel ajánlom az Olvasók, különösen a magyartanárok figyelmébe **Bódva-völgyi Kalász-emlékkönyvünk**et, amellyel a 65. születésnapját ünneplő költőt köszöntjük. **Fogadják szeretettel mindazt, ami jó benne, javítsák ki belátással, ami hibádzik és hiányzik belőle.**

Eger, 1998. január 16.

Cs. Varga István

KALÁSZ LÁSZLÓ:

„Mestereim nincsenek. Példaképem a népdal. Egyébként apró hegyek között élek. A hegyek ölelése mégis oly erős, hosszadalmas, hogy olykor szorításnak is beillenék. E hegyi táj — bölcsőm, végtelen repülőterem tálnyi völgyei, hegyei elrugaszkodáshoz támaszok. Bánatok, csalódások idején biztos menedék. Mércéje vágyaimnak. Embereinek gondja-baja fundamentum, amelyre építgetem sorso-mat, célomat. Indulataim innen fakadtak, ebből a kőbordás életből, s nőttek szívós boróka-gondolatokká. S ez a vidék küldte — bárhol voltam is — édesanyám csomagjával a türelmet, dacot — kényszerű hallgatások idején — s a türelmetlenséget. Most itt élek megint, a hegyek ölelése olykor már szorításnak is beillenék. Van börtöne is a szeretetnek és kínja.

Önző tartóztatása elzár a világtól: lábnyom-világot kínálgat helyette. S hogy ismerem! Emberei életét, gondolatát. Újat nemigen tud mutatni. Talán az emlékezés tehetné szívárványosabbá, s szépítő patinát a távolság rakhatna rá.

Hétköznapok — mondhatnám. S élet ez is.

De nem ismerem a hazámat.

Hazám: térkép, a földem: földgömb.

Itt a szelek a hegyekből jönnek, jól megszűrve a tölgy- és fenyőerdők sűrűjén. Jó, üde, egészséges itt a levegő. S szeretnék már kormot lélegezni, hogy tágabb szelek bugyogtatnák ingemet.

*A hegyeken túl fehérlik a messzi,
mint kertünk alatt anyám vásznai,
szeretnék egyszer odaszállani,
s azon túl menni, menni, menni, menni.”*

„FÖLEMELNI E TÁJAT”

Kalász Lászlónak szülőföldje, a „kies Bódva-völgy” két falut is adott: a tornai Perkupát valóságos szülőfaluként, és a tőle közhajtásnyira lévő Szalonnát — életének választott színtereként. A Cserehát hegyeit, dombjait, lankáit pontosan észak-déli irányban metszi ketté a Bódva patak, amely Stószon, a Fábry-emplékház közelében még átléphető patakocská. Egyes nyelvészek szerint magyar ember felett, nyitott sír szájánál a **Halotti Beszéd** ezen a tájon hangzott el először.

Omló tarisznyavárak, várromok, kolostorfalak maradványai, a Bódva-völgy legenda- és mondatermő földje, kemény természeti emberek világa nevelte Kalászt költővé. (A régmúltban Szendrő vára a Felvidék legerősebb helyőrségével biztosította a bányavárosok védelmét, Diósgyőr volt a közigazgatás székhelye, Miskolc pedig azóta is a gazdasági élet központja.) A palócság sajátos színei is megtalálhatók ezen a tájon.

Az Aggteleki-hegység fő közlekedési tengelye a hegyvidéket kettéosztó Bódva völgye, amelynek hegyei és dombjai között vasút és autót út kanyarog észak fele. Olyan szép ez a táj, hogy a rajta átvezető út látványa és az utazás élménye méltán hasonlítható az Egerből Szarvaskőn át Szilvásváradra vezető útéval.

A Bódva völgyébe ereszkedő mellékvölgyekben számos figyelmet érdemlő falu és község található. Boldva 12. századi, félköríves szentélyű, háromhajós, román stílusú, fagalériás tornyú református temploma szemet gyönyörködtet. Az Edelényhez csatolt, megyenévadó Borsod határában volt Derékegyháza, ahol a kőkorszak egyik legrégibb településének, a vonaldíszes cserépkultúrának gazdag lelőhelyét fedezték fel. Az Eger francia várparancsnoka, **L’Huillier** által 1727-1730 között épített százhelyiséges, barokk stílusú, saroktornyos edelényi kastély vonja magára a figyelmet a Bódva szigetén. A megyenévadó Borsod, sajnos az Edelényhez csatolás után nevét elvesztette, emlékét csupán a főutca neve őrzi. A borsodi földvár a honfoglalás korát idézi ezen a tájon.

A Bódva-völgyi Szendrő várát Eger eleste után a török többször is hiába ostromolta, elfoglalni nem tudta. A nemzeti függetlenségi harcokban is jelentős szerepet játszott a szendrői vár, amely Bocskai, Bethlen és Rákóczi birtok volt. Szuhogy közelében a 13. század elején épült Csorbakő várának romjaiból az öregtorony maradványai láthatók. A vár egykori ura, Bebek Imre pénzhamisítót

rendezett be a kisméretű erősségben. A műhely maradványait az 1941-es ásatások tárták fel, leleteit a miskolci Herman Ottó Múzeum őrzi.

Martonyiban az egykori pálos szerzetesrend kolostorának romjai, magas falrészei, csúcsos ablakai vonják magukra a figyelmet.

A Szalonna és Perkupa útvonalon, vagyis a szélesre tárt szalonnai völgy után szűk kapu fogadja a látogatót. Aki áthalad a szoroson, az Borsod vármegyéből híres, nemes Abaújba ér. Szögliget határában emelkednek a gótikus Szádvár romjai és Derenk község maradványai. (Lakóit a Horthy-korszakban vadászati okokból kitelepítették.) A Ménes patak csodálatos völgye csalogatja a kirándulókat. Bódvaszilas közelében, a Meteor-hegy alatt a barlangkutatók az észak-borsodi karsztvidék egyik legszebb barlangját tárták fel, amelynek Titánok nevű csarnoka méreteiben megközelíti a Baradla-barlang híres Óriások termét.

Tornanádaskán a gyógypedagógiai intézet hét hektáros parkja fenyőfajokban gazdag arborétum, amelyben fenséges mamutfenyő, kaukázusi jegenyefenyő és az országban egyedülálló hemlock-fenyők, karscú malonyai-tuják találhatók. A parkban látható az egyik, az országban a legelső között telepített idős akácfa. A Hadik-kastély műemlék épületét középkori alapokra építették.

Tornaszentandrás római katolikus temploma a 12. században épült, hajójához két félköríves apszis tartozik. Gótikus részei 14. századiak. Tornaszentandrás és Bódvarákó községek fölött, a Szár-hegyi hajdani pálos kolostortól északra található az egyedi szigetként kiemelkedő, különleges alakú, leginkább sátorra emlékeztető, majdnem 400 méter magas Esztramos (Ostromos) hegy. A belsejében a mészkőbányászat során az aggtelekinél is régebbi cseppkőbarlangot találtak.

Sok nép váltotta egymást ezen a tájon. Bors vezér itt földvárakat emelt. Pálos szerzetesek éltek az erdő mélyén kolostorban. Szelíd barátok szoktatták földművelésre a szilaj népet, oktatták műveltségre, a hit igazságaira, a helyben-lakás megbecsülésére. Ez a táj ringatta Kalász László bölcsőjét, nevelte felnőtté, igaz emberré, nemzedékek tanítójává, országosan is elismert költővé.

Kalász László szülőháza Perkupán
Petőfi Sándor utca

Hazám

elátkozott kicsi ország
millió igába fogott nemes állat
iszonyat-szenvedő
gyönyörű dolgaidért
ostorolt-vert seb-índás fejedén
csak alázat hajtott s emelt düh remegés
örökkön másnak vedlő csont-hús-ín-csigolyák
századain csak a kín vala részed
e kínban nőtted újra és újra a bőrt

lelked is elorozták lelked is újraszületted:
szomorú hajsolt nyomorult gyermekeid
bátrabbja-nemesebbje harcra ha állt fel:
szívét is kiütötték
s kínozták sebeid

hazám elátkozott kicsi ország
millió igába fogott nemes állat
visszavarázsolt csodaszarvas: erős
lassan leveted igáidat
a béklyók
hullanak
hulljanak ím szaporán

ezredes szaru-ágaidon égbe szökelljen
a jelen:
fészkeink-palotáink gyáraink
rügyeznek gallyaidon
repülsz
szökkenj is e ritka tavaszban
csapdákon
vermeken által és nem a nyájban
a többi között
de társként a többi között
s ne iga nyomjon újból
de szállhass
jövőbe igaz gyermekeiddel
hazám hatalmas kicsi ország.

PERKUPA — A SZÜLŐFALU

Kalász László szülőfaluja, **Perkupa** Budapesttől 240, Miskolctól 50, Edelénytől pedig 25 km-re található Szalonna és Bódvaszilas között. Perkupa falu elődje, **Hosszúmocs** észak-déli irányban a **Nagyhegy** lábán helyezkedett el. Az elnevezés a meder nélkül áradó Bódva patakra, a mocsaras vidékre, nádasok, füzesek, égeresek ingoványos világára utal. Hosszúmocsról a Bódván át hídon lehetett eljutni a Keleti-hegyre. Ezt a részt ma is Hídköznek nevezik. A gázlón létesített átkelő környékét Túláttnak hívják. A külső Esztramos hegytől nyugatra a Bódva árterületének Mocsaras a neve.

A néphagyomány szerint egyszer leégtek Hosszúmocs házai. Látna a pusztulást, a földesúr megengedte, hogy az új falut a mostani helyén építsék fel. Ez a rész ugyanis kavicsos, hasznavehetetlen terület volt. A termőföldeket nem volt szabad beépíteni. Amikor a Bódva vizét mederbe terelték, a patakra hidat építettek. Azt a részt, ahonnan az anyagot hordták az építkezéshez, Mész-völgynek hívják. A Nagyhegy nyúlványain gabonát termeltek. A Középtetőn, a hegykoszorú déli lejtőjére szőlőt telepítettek. Mennyiségben bőséges, minőségben jó bor termett itt. Híresek voltak a hordó- és kupakészítő mesterek. Az egyik felfogás szerint a falu a boros kupáról kapta nevét. Már a 13. században kőből épült, ácsolt tetőzetű nádfedeles házak, boltíves kőpincék voltak itt.

A népetimológia szerint a falunév magyarázata: amikor a faluban nem volt még ástott kút, az asszonyok a forráskútra jártak le vízért. Egyszer itt nagyon összevesztek és összeverekedtek, fakupával ütlegelték egymást. A peres asszonyok **per kupa** verekedéséről kapta nevét a falu. Egy történeti jellegű magyarázat szerint, IV., vagyis Kun László 1283-ban kiadott adománylevelében Lenke, Komjáti, Kupa falvakat és Zenth Andrást (Tornaszentandrászt) is elajándékozta. A Színi, Tekus és Tornai családok azonban az adományozás megsemmisítését kérték a fiscustól. Így alakult ki a Per Kupáért. Feltehetően 1342 körül Róbert Károly a jogtalan adományozást megsemmisítette, és a Tornai családnak már új nevén (Perkupa) adta át a falut.

Perkupa a Tornai nemzetség ősi birtoka volt, és a velük vérrokon Tekus família, illetve a Színi és a Szalonnai családok birtokolták. A 14. században a canonica visitatio szerint már Perkupa néven szere-

pel a római katolikus plébánia. Ekkor a falu királyi birtok, Szádvár tartozéka a régi családok birtokában. 1427-ben 21 adózó portát és nemesi birtokot számlál.

A Tetőbércen a szájhagyomány szerint sok ember pusztult el a tatárjárás idején. A Mester-hegy alatt templom épült István király tiszteletére. Köréje temető, a holtak pihenője. A török időkben kapta nevét az Órhegy. Erről figyelte a környéket a derenki (szádvári) vár előőrse. Innen szemmel lehetett tartani a szalonnai utat. Ha ellenség közeledett, lovasfutár vitte a hírt Szögligetre és be a várba. Éjjel tűzzel adtak hírt Szádvár védőinek, ha veszély fenyegetett. Akkor innét még nem vezetett út Kassa felé. Hídvégardónál volt ugyan egy híd a Bódván, de a szögligeti határ jó részét nádas borította egészen Bódváraköig.

Szomorú eseményeket őriz a történelem és a néphagyomány is. Amikor a füleki bég Szendrő várát nem tudta bevenni, pusztítva, rabolva vonult végig a völgyön. Felégette Szalonnát és Perkupát is. Később pedig a kuruc-labanc harcok nehéz időszaka következett. Századok pusztítottak, idegen katonák tiporták ezt a földet, zsarolták, pusztították lakóit. 1848/49-ben hősöket és mártírokat adott a Bódva-völgy népe a nemzet szabadságküzdelméhez. A vasasnémeket és szabadrablásuk emlékét a nép emlékezete is őrzi. 1918 novemberében a csehek szállták meg Perkupát is. Őket morvák váltották fel. 1919 májusában a Miskolcig előrenyomuló cseheket a magyar vöröskatonák visszaverték, és majdnem a lengyel határig törtek előre, amikor a Kommün vezetői az Entente (antant) csalóka ígéreteit komolyan véve, visszarendelték a győztes sereget. Az első világháborúban és a csehek ellen vívott honvédó harcban sokan veszítették életüket Perkupa lakói közül is. (Az 1938-ban felállított és 1991-ben megújított, országhászlós emlékművön 57 név olvasható, de az áldozatok száma ennél többre, egyesek szerint legalább 160-ra tehető.)

Perkupa református gyülekezete már 1608-ban fel van tüntetve az abauji egyházak között. 1660-ban **Sztárai Ferenc, Szepesi Pál és Zákány András** birtoka volt. 1720-ban a gróf **Gyulai** és a herceg **Esterházy** családok birtokolták. Ekkor református magyarokkal népesítették be. 1833-ban 127 háza, 953 lakosa van. A birtokosai ekkor a Csiszár, Hodosi, Ragályi és Gedeon családok. 1869-től a kis község a tornai járásban 2896 kataszteri hold területet mondhat magáénak. Lakosainak száma 864, kettő kivételével magyarok. Római katolikus

312, görög katolikus 12, református 523, három evangélikus, 14 izraelita és egyéb felekezetű ember él a falu 209 lakóházában. Két temploma van a falunak. A református templom mennyezete olyan, mint a csillagos égbolt. Égszínkékre van festve, sárga csillagok ragyognak rajta. Két harangja, két karzata van. Háromszor leégett a templom, de a falai megmaradtak. Az I. világháború idején mindkét templomból elvitték a harangokat. A harangszó a falu életében rendkívül fontos: az élőket imára hívja, a holtakat búcsúztatja, elsíratja.

A századfordulón még három malom volt Perkupa határában a Bódva-patakon: a sebőlánci, a cangoi és a rahoznai. Valaha még a varbóci patak is hajtott egy malmot a Falu-völgyön. Parasztnézőnek hívták azt a hat dűlőt, amelyben Nagylászló, Nagyhusztár, Cibik, Agyagos, Kása-völgy, Varjas található. Ehhez jött még az Oláhszál-lás, Almafa-tető, Hajagos-dűlő, és a Berki-rét. Az úrbéri birtokra jártak dolgozni az úrbéres jobbágyok. Nekik egy évben 32 napot kellett dolgozniuk lóval és szekérrel. A zsellérnek, akinek csak háza volt a faluban, ennek a felét kellett ledolgoznia. A derenki várnál folyik a Ménes patak. A falutól délre van a Burgej erdő, amely egészen Szalonna határáig húzódik. Ehhez tartozott a Garasos-dűlő. A szőlőhegyeknek, gyümölcsösöknek is megvolt a maguk neve. Az Őrhegy mögött található az Almafa-oldal, az Érje-oldal, az Érje-tető, a Szilvakút-völgy, aztán a Bakófej-völgy, a Nádas-völgy, a Nádas-tető, a Gordon-völgy, a Gordon-tető, a Somos, a Somos-tető, aztán a Lankás. Ezek ma már mind zártkertek. Régen az uraknak külön zártkertjük volt, elsáncolva a parasztoktól. A sánc még ma is látható. Az urak földjét aztán idővel megvették a földet szerető, dolgozó parasztok. A nemesi birtok egy részét „Közép-hegynek” hívják. Az urak a kiegyezést követően két évig pereskedtek a parasztokkal. (A kataszteri felmérést itt 1896-ban végezték el az adóztatás végett.)

1920-ban Perkupa 918 lakost számlált. Jegyzősége ekkor nem volt, közigazgatásilag Színhez tartozott. 1923-ban két irodahelyiségből és kétszobás jegyzői lakásból álló épületet emeltek a római katolikus templom mellett. (Vezető jegyzője ekkor **Nagy György** volt.) A Varbóc felé vezető úton, a református templom közelében egy magas dombon épült a református elemi iskola és tanítói lakás. A vasúti megálló mellett a római katolikus iskolát építették föl, amely még ma is az oktatást szolgálja.

A faluképet a két zömök tornyú templom uralja. Körülöttük széles tisztás található. A református templom háromszor égett le,

amint ezt az egyházi könyvek is rögzítették. Régen kakas volt a tetején. A csillag 1906-ban, a nagy felújításkor került a tornyára. A református lelkései hivatal anyakönyveit 1730-tól vezetik, a bejegyzések 1812-ig megszakítás nélkül folytak, majd — 28 évi kihagyás után — 1840-től 1850-ig folytatódnak. Időközben a perkupai egyház Színhez is tartozott. Ezért van megszakítás az anyakönyvvezetésben. Mester Béla volt az utolsó lelkipásztor Perkupán, 1956-tól 1982-ig szolgálta gyülekezetét. Azóta csak helyettesek járnak ide: üres a paplak, üres az egyház. A perkupai katolikus egyházközség mindig is közös volt a varbóci plébániával, az pedig Dobódéllal. Ma már a szögligeti esperes tart itt istentiszteletet.

1933-ban épült a Népház, amely a leventeotthonnak is helyet adott. Az elnevezés változott, mondták kultúrotthonnak, művelődési háznak is. 1952-ben kibővítették, külön bejáratú helyiséget építettek hozzá könyvtár céljára. Ezt a szürke épületet komor, szigorú vaskeletés veszi körül. Mindig is a falu ünnepeinek, népművelő előadásoknak, színészi, néha cirkuszi előadásoknak, fellépéseknek a színhelye volt.

1944-ben a németek vitték, ami vihető érték volt a faluban. Aztán pedig a szovjet katonák hordták el, ami még mozdítható érték maradt. Még a takarmányt is rekvirálták. Itt az 1945-ös földreform során nem volt jelentősebb földosztás. Az ötvenes évek beszolgáltatási rendszere itt is sújtotta a parasztokat. Sokan elhagyni kényszerültek a földet. Bejáró munkásként keresték megélhetésüket Szendrőben, Edelényben, Miskolcon, Kazincbarcán. A fiatalok megfelelő munkahelyet nem találtak, ezért sokan a kétlakiságot választották, vagy végleg elhagyták szülőföldjüket. Pedig voltak itt dolgozó életű, a szebbért, jobbért, önmaguk és falujuk boldogulásáért tenni kész emberek. Az ötvenes évekből származó gúnyversike korjellemzően idézi a kisbíró: *„Közhírré tétetik, minden paraszt a földjét vesse be, ami terem, adj a pófáját meg fogja be!”*

Az elvtársak és a megtévesztett városiak szája habzott a *„büdös, áldrágító paraszt”* becsmérésektől, holott a falusiak jó része is vette a tejet, a tojást, hogy leadási kötelezettségeinek eleget tudjon tenni. Lenézték a földműves munkát, megalázták a mezei szorgalmat. Érthető, hogy 1956-ban itt is meghúzták a harangokat. Kiabálták, hogy *„Le a kommunistákkal!”* Aztán a forradalom leverése után visszaállt az idegen fegyverekkel átmentett szocialista rend.

Ma 1200 főt számlál a falu. A táj vizualitásra nevel. Nagyszerű képi gazdagság rejlik a hegyek, völgyek és mezők tagoltságában, az építészeti és tárgyi környezetben. A szülőföld szépsége itt valóságos, nem csupán virtuális fogalom. Az alföldi körgyűrűs, centrális településektől merőben eltér Perkupa településszerkezete. A tagoltság szembetűnő változatosságban ölt testet a természetben, de rend és harmónia jellemzi a faluképet is. Az utakat sokfelé cserjék szegélyezik, virágok díszítik. Úgynevezett kéthasábos utcák jellemzőek Perkupára, amelyeket középpüth szétválaszt a patak.

1949-ben találtak itt anhidritet és gipszet. Az anhidrit főképpen az alföldi szikes talajok kiváló talajjavító ásványa. 1951-ben ásványbánya nyílt. 1957-ben vezették be a faluba a villanyt. Bitumenes út, járda, orvosi rendelő, óvoda, élelmiszerbolt, posta, körzeti könyvtár épült, szerveződött. Az 1960-ban sok nehézséggel megalakult téesszcsé (termelőszövetkezeti csoport) a környező települések mezőgazdasági szövetkezeteivel együtt 1967-ben és 1973-ban egyesült, és Dózsa György nevét felvéve termelőszövetkezetté alakult. Sóder- és kőbánya üzemet, fafeldolgozó üzemet létesítettek. A régi lakóházak mellett megjelentek az azonos nagyságú, párhuzamosan elhelyezkedő bányászlakások.

Perkupa népi építészetre jellemző szép utcaképei, kapuzatokkal díszített házai méltán híresek. Igazi történeti és építőművészeti értéket a főutcán található régi házak jelentenek. Félő azonban, hogy a hajdani kőművesmesterek, népi alkotóművészek remekei hamarosan már csak a művészettörténeti könyvekben lesznek láthatók. Különösen szépek ezekben a tisztaszobák, a paraszti reprezentáció hagyományos színhelyei. Bennük illő helyen találjuk a népi díszítőművészet remekeit, a szötteket, hímzéseket, a rusztikus tárgyi emlékeket.

Szabó Béla a Kalász Lászlót felnevelő Perkupáról a Bódvavölgyi képeskönyvben írja: „Az alpesi szépséggel meghúzóódó Perkupa nem holdbéli, lakatlan táj, lakóitól elválaszthatatlan. Bár silány a föld, a kemény agyagban szinte szikrázik a kapa, de szorgalmas parasztsága, ügyes kézművesei dolgoztak, élni akartak. Munka után estéken és ünnepnapokon a fiatalság együtt szórakozott. Kart karba öltve sétáltak az utcán vasárnapokon vidám dalolással. A fonókban is a munka mellett volt móka, mese és nóta. Játékos kedvük és szor-

galmuk eredményei voltak a „műkedvelő” színjátszók előadásai. Maguk és mások szórakoztatására játszottak, nem anyagiakért.”

Annak bizonyítására, hogy mondákban, legendákban, mesékben mennyire gazdag ez a táj, csupán néhány mondatöredéket idézünk fel Perkupával kapcsolatban. A **Kardoskút** mondáját őrzi a szájhagyomány. A Telekes-völgy sziklás oldalán található egy barlangszerű nyílás, az Ördöggát lyuk. Erről a hegyi barlangról sok mese, mesés történet szól. Vele kapcsolatban sokat emlegették a betyárokat, többek közt Vidróczkit is. A betyárok, a betyárrá lett szegénylegények jelmondata: „A szegényeket gazdagítjuk, a gazdagokat fosztogatjuk.”

Ettől a betyároknak rejtekhelyül szolgáló barlangtól pár száz méterre található egy kút. A monda szerint a betyárookra itt támadtak rá a vármegye pandúrai. A kútnál zajlott le az összecsapás. Pengtek, csattogtak a kardok, messzire elhangzott a csatazaj. A győztes pandúrok elvették a betyárok lovait. A zsákmányolt kardokat a kútnál összetörték, a foglyul ejtett betyárokat pedig összekötözték kézzel Tornára kísérték. Ettől kapta nevét **Kardoskút**.

A **Bábakút** mondája is a betyárokhoz kötődik. Egyszer egy gombászó terhes fiatalasszony akkor ért a forráshoz, amikor éppen erőt vettek rajta a szülési fájdalmak. Fohászkodott az éghez. Jött is a segítség, az Ördöggát felől marcona betyárlegények képében. A betyárvezér látja a vajúdó asszonyt és gyorsan két lovas legényét Perkupára szalasztja. Egy fertály óra alatt négy asszonyt hoznak, akik rendben levezetik a szülést. A betyárvezér egy zacskó ezüstöt tett az ifjúasszony lába elé. Azóta nevezik a forráskutat Bábakútnak.

A népetimológia példája a **Dobódél** elnevezés értelmezése. A hagyomány szerint Dobó István egyszer itt megpihent az öt kísérő kis csapattal. Az álmát őrző strázsa így ébresztette: „Dobó, dél van már...” Ha történelmi bizonyíték erre nincs is, a magyarság szalamiszi győzelmét kivívó hős emlékét őrzi az elnevezés.

Perkupa életében is meghatározó szerepe volt a református és a katolikus kántortanítónak. A falu kulturális munkájának oroszán-részét ők végezték. Néha segített nekik ebben valamelyik falusi értelmiségi, legtöbbször a pap, néha pedig a jegyző vagy az írnok.

Stépán Antal (1918-tól 1947-ig) perkupai római katolikus kántortanító igazi „lámpás” volt. Rozsnyói születésű, Iglón érettségizett, Losoncon szerzett tanítói oklevelet. Az első világháborúból rokkantan tért haza. Megsebesült, fél lábát Bécsben amputálták.

1918-ban választották meg perkupai kántortanítónak. Egyedül tanított az osztatlan iskolának mind a hat osztályában. Majd amikor a hatosztályos elemiből nyolcosztályos általános iskola lett és tanárkollégák érkeztek, ő a 7. és 8. osztályosokat tanította.

Amikor pedig 1945-ben egy ideig ő volt a falu egyetlen tanítója, akkor a református gyerekeket, köztük egy évig Kalász Lászlót is tanította. Széphangú, agilis ember volt, akiben belső igény élt a művészi tevékenység iránt. (Hittant is okított, mert az idős **Szokolovszky Géza** plébános úr ritkán járt át az iskolába.) Sok szép éneket tanított a nebulóknak, akik aztán felnőttként is több szólamban tudtak énekelni. A tanító úr több színdarabot is betanított. 1940-ben ő állította színpadra **Géczy István Gyimesi vadvirágok** című színművet. A díszleteket is ő festette. A szétnyíló függöny mögött hangulatos guzsalyos tárult a nézők elé, és felhangzott a nóta: „Nem jó, nem jó minden este a fonóba eljájni...” A padokra deszkákból csinált színpadot. Kitűnő rajzkészségének köszönhetően, csomagoló papírra festett tetszetős díszleteket. Egyházi és világi dalárdát vezetett. A perkupai Hangya szövetkezet ügyvezetője volt. Joggal írta róla lánya, **Mató Jánosné Stépan Ilona**, a falu közszeregetnek örvendő, lokálpatrióta tanító néni: „Bár diplomát a képzőben kaptam, hivatástudatot az apámtól tanultam.”

Stépan tanító úr irányításával tanulták be és adták elő például a **Szeget szeggel** valamint a „**Forog vagy nem forog**” című mókás falusi történetet is. Ez utóbbiban a költő Kalász László édesanyja, Kalász Andrásné Nagy Mária, vagyis Maris néni is szerepelt. 1943 tavaszán került Perkupára **dr. Kádas Miklós** nagytiszteletű úr fiatal feleségével. Kilenc és fél éven át szolgálta az itteni gyülekezetet. Felesége — Budapesten a Dohány utcában lakik — így emlékezett vissza férjére és a perkupai időszakra: „Legkedvesebb elfoglaltsága az ifjúsággal való foglalkozás volt. Egyszerűen nagyon szerette őket, és azt hiszem, ez kölcsönös is volt (...) Rendezett színdarabot, műsoros estet, vitte a kultúrműsorral a fiatalokat vidékre...” 1943-ban Kádas nagytiszteletű úr tanította be Zilahy Lajos **Süt a nap** című darabját. Majd pedig a háború után, pünkösdkor a **Kézfogó** című darabot vitte színpadra.

Külön kell szólnunk a falu egy másik értelmiségi személyiségéről, **Mató Jánosról**, aki 1941-ben érkezett Perkupára körírnoknak. **Halvány nefelejcs** című fiataalkori művét színpadon előadták. A darabból hazaszeret és nevelő erkölcsi hatás sugárzik. Jellemző a falu

közösségi, kulturális életére, hogy 1941 karácsonyán Szigligeti **A cigány** című művét is színpadra állították, majd 1955-ben felújították, és a kultúrotthonban lelkes szereplőgárdával ismét színpadra vitték. (A háború alatt Mató János írnok úrra, a legkisebb rangú községi alkalmazottra bízta a levanteoktatást. Később ezért bűnhődni kellett. Az ötvenes években Mató János vasgyári munkás volt, kádere-lapján „főjegyzőként” tüntették fel a B-listázott írnokot.

Hivatásszerető ember volt **Héjjas György** református kántortanító is, aki 1928-tól 1942-ig szolgált Perkupán. Rendszerint 80-90 gyereket tanított az osztatlan református iskolában. Kalász Lászlónak is tanítója volt. Azok közé tartozik, akik az egykori tanítványokban a szép és igaz iránti fogékonyságot, a művészetek szeretetét erősítették. Régi színműveket, betyártörténeteket adtak elő. Mindig ügyeltek arra is, hogy ezek a szórakoztatás mellett neveljenek is. A színjátszás sokszor a családban öröklődött. Például az egyik sikeres szereplő lánya lett később János vitéz Iluskája. Nem véletlen, hogy 1945 után, amikor nehezen gyógyultak a háborús sebek, a dal, az ének fakasztott mosolyt az arcokon, tudatosította az élet, a természet szépségeit, örömeit.

1955-ben előadták a perkupai műkedvelő színjátszók az **Égig érő fa** című mesejátékot. (Szerepel benne a **Karikázó tánc** nótája, a **Lefelé folyik a Bódva** című népdal is.) 1956 után pár napig tartott a reménykedés, utána néma csend következett. Mindenki behúzódvá, félelemben, óvatosságban élt. A dermedtség után, már 1957 tavaszán igyekeztek felújítani a színjátszó hagyományokat is.

Tóth György igazgatóhelyettes tanár úr a kultúrotthon vezetőjeként szorgalmazta a színjátszás ügyét. Ekkor került a faluba **Leskó Miklósné Lilla** néni, a lelkes pedagógus. Férje tanácsstíkárra volt, és hathatósan segítette a kulturális kezdeményezéseket. A falu színjátszóinak életében külön fejezetet jelent a **János vitéz** színre vitele. 1957 februárjától készülnek a bemutatására. Perkupa történetében ezzel kezdődött a műkedvelő színjátszás hat éven át tartó fénykora. A perkupai, de Szögligeten tanító **Simon László** is segítette a szervezést, a darab betanítását. (Ekkor a perkupai tantestületben öten voltak, két tanteremben 117 gyereket tanítottak.) A díszleteket Mató János készítette, népes szereplőgárda vitte színre a darabot. Megható volt, amikor 1957 októberében Perkupán felcsendült a toborzó dal:

„Magyarország, édes hazánk, szép hazánk!
Aggodalmas tekintettel néz reánk.
Sose aggódj, szülőföldem, lesz elég,
Aki neked feláldozza életét!”

A szereplők és a nézők is mélyen átéreztek a szívközeli szavakat: „Mindenünk e zászló, sose hagyjuk el!...” Egyszer az előadáskor áramszünet keletkezett, de a közönség kitartott. Bányáslámpák fényénél folytatták az előadást. 1957-ben kétszer adták elő a János vitézt Perkupán, és egyszer Edelényben és Felsőtelekesen is. 1958-ban Miskolcon a Bartók Béla Vasas Kultúrotthonban ezzel a darabbal mutatkoztak be a perkupaiak a színjátszói-rendezői találkozón. Előadásuk értékelésekor elhangzott: „Ma misszió a János vitéz.” 1958-ban még Kazincbarcikán is bemutatták a művet. (Sajnálták, hogy a közeli, határmenti Tornára a meghívások ellenére sem jutottak el.)

1960-ban a **Párizsi vendég** című darabot mutatták be, majd 1963-ban a **Kőszívű ember fiai**t is előadták. 1992-ben, 35 évvel a János vitéz perkupai bemutatója után, ismét összejöttek az egykori szereplők. Emlékeztek a hajdani sikersorozatra, és a vetítógép segítségével újra megnézhatték egykori önmagukat a hajdani huszárok és tündérlányok alakítói. (Egykor **Nagy István** kiskereskedő örökített meg fényképezőgépével sok szép eseményt Perkupán, köztük 1933-ban — az akkor felépült Népházban, a későbbi kultúrházban — a **Héjjas György** kántortanító által színpadra állított **Rózsa Sándor** című előadás szereplőit is.)

Mató Jánosné foglalta össze a perkupai színjátszás történetét, hangsúlyozva a költő igazát: „A múltat őrizd a jelenben, tartsd meg a jövőnek!” Elmúltak az egykori élmények, de megmaradtak az életet gazdagító emlékek és az időtlenül érvényes tanulság: „Csak az a nemzet, az a nép maradhat életben, amelyik féltve őrzi, ápolja nemzeti hagyományait, de képes a kor szerint haladni a világ más népeivel.”

Perkupán igen színes népélet volt, amelyhez hozzátartozott a kemény munka és az önfeledt öröm, a dalolás, a színjátszás közösségi igénye is. Egykoron a szénafű kaszálását június 8-án kezdték, és Péter-Pál-napjára már mindenkinek boglyában volt a szénája. Boglyában száradt, majd a padlásra, vagyis a héjába lett feltakarva. A réteken reggelenként „pipáltak” a boglyák, a nap sugarainak hatására felszállt róluk a harmat, gőzölgött belőlük a nedvesség, a pára. Télen pedig jó illatot árasztott a széna, amikor az állatoknak porciókban

vágták. A téészesítés után folyton fogyott a falu állatállománya. A végén már mindössze tíz tehénke maradt. (Egykor 140-160 tehén, 80-100 ökör, 250-260 sertés volt a faluban.) Az emberekből kiölték a földszeretetet, az állattartás iránti igényt.

1945 után még egy ideig szinte minden családban megtalálható volt a régi ünnepi népviselet, amelyet a falusi műkedvelő színjátszók a betyártörténetek előadásain használtak is. A századelőn még hordták itt a *piros menyecskekendőt* is a fiatalasszonyok. Egy régi dal is bizonyítja a perkupai munkaszeretet és népviselet összhangját: „Perkupára gyertek házasodni, / mert ott tudnak szőni, fonni, varrni, / ott vették fel a hátrakötő kendőt, / legények a menyecske szeretőt.”

A munka volt itt mindig a meghatározó. Csak az eső marasztalta otthon a parasztembert. De amint elállt az eső, rögtön ment a dolgozára. A munkamorált, a tiszteletet erősítette az emberekben az iskolai oktatás, a hitoktatás, kisdíák-kortól az Aranybécé is. Ebből idézek néhány mozzanatot: „A” — szülőtisztelet, „B” — emberbecsület, „C” — lelki tisztaság, „D” — munkásság, „E” — erős lelkiség. Aztán sorakozott a többi követelmény: szótartás, jószívűség, háládatosság, istenfélelem, igazmondás, békességszeretet, mértékletesség, bűnkerülés, rendesség, alázatosság, hazaszeretet, a tanító és az öregek tisztelete, önuralom, a „szép szó és szép tett” eszményének szeretete és gyakorlása stb.

Nemrég az égiekhez repatriált **Simon László** tanár úr igazi füzepoéta volt, minden helyzetben tudott verssel, rigmussal válaszolni. A dalszeretet nemcsak a vidámság ünnepein, hanem az emlékezés szomorú, kegyeleti alkalmain is megnyilatkozott. Amikor végre lehetőség nyílt a távoli országokban elpusztult magyar katonáknak emlékművet állítani és róluk nyilvánosan is megemlékezni, Perkupán is azonnal megmutatkozott a dalban, versben kifejeződő kegyelet és hála. 1990. augusztus 19-én a perkupai hősi emlékmű avatásakor énekelte az egyik résztvevő,

Husonyicza József:

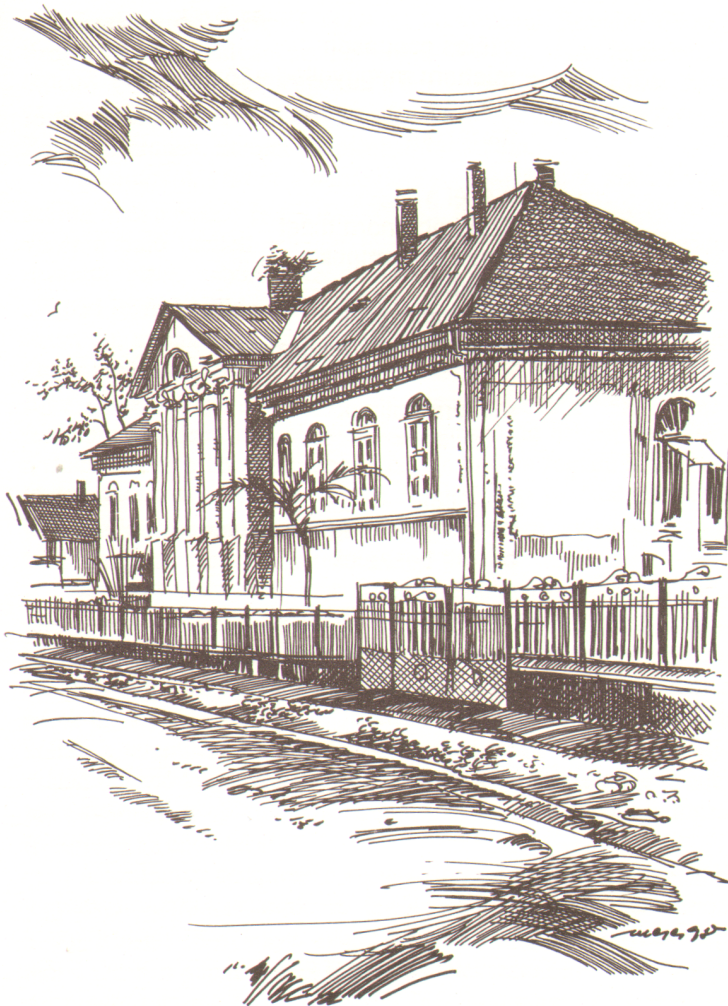
„Emléketek oltárára virágokat hoztunk,
Virág közé sok-sok könnyet, imádságot fontunk.
Ismeretlen síroktokhoz száll most a mi lelkünk,
Hős apáink, testvéreink sohasem felejtünk.
Szerteszét a nagyvilágban idegen fák lombja
Boruljon rá csöndesen jeltelen síroktokra.
Suttogjon az esti szél ott szép tündérmeséket,

Magyar hősök aludjatok, álmodjatok szépet!"

Kalász László, elhagyva a debreceni egyetemet, 1957-ben került Hajdúszovátra szaktanítónak. Itt ismerte meg feleségét, akivel 1958-ban esküdtek meg. Majd szülőföldjére visszatérve felesége Meszesen tanított, ott is laktak. Meszesről gyalog járt át Szalonnára, durábel bakancsban kelt át a mai Rakaca-tó helyén lévő réteken. Alsó tagozatosokat tanított, a nevelés hatása rögtön meglátszott, tanítványai hálásak voltak. Három gyerekük született, mindhárman pedagógusok lettek. Láthatták, hogy milyen a szüleik sorsa, mi vár a falusi tanítókra, tanárookra — akiknek mások gyerekei mindig, de a sajátjaikra ritkán van csak idejük — mégis ezt a pályát választották.

A Perkupa történetével kapcsolatos felhasznált szakirodalomból:

1. *Abauj-Torna vármegye és Kassa monográfiája. (Magyarország Vármegyéi és Városai), 1896, 579. p.*
2. *Magyarország. Panoráma útikönyvek. 6., átdolgozott kiadás.(É.n.)*
3. *Szilágyi Sándor: A Magyar nemzet története. (1898)*
4. *Mató Jánosné: Verses mondák Perkupáról. (Mató Jánosné Stépan Ilona pályázati munkája. Gépirat. Edelény, Városi Könyvtár.)*
5. *Mató Jánosné: Színjátszó hagyományok Perkupán. (Pályázati munka. Gépirat. Edelény, Városi Könyvtár.)*
6. *Molnár István: Életutam. Egy perkupai parasztember tanulságos, a történelmi, társadalmi változásokat is érzékeltető visszaemlékezése. (Slezsák Imre felkérésére készült. Gépirat. Edelény, Városi Könyvtár, bekötött példány, 908 M 80 számozat.)*
7. *Tóth Krisztina: Szülőhelyem Perkupa. Vizualis környezettanulmány. Konzulens: dr. Dobrik István. (Gépirat. Edelény, Városi Könyvtár.)*

A Bónis-Gedeon kastély,
majd Általános Iskola, Szalonna

Énhozzám lejönnek

az őzek

széles csapáson
miattam meggyullad a tűzeg
a lápon
ha fázom

a szél a
szájamba hord tüzet
jeges szívemnek
ledőlök
akkor a hegyek
szívem mellé feküsznek

mellém hullnak
a csillagok
éjjel
ne féljek
mégis igen magam vagyok
bármit beszélek

SZALONNA — A LAKÓHELY

Szalonna Edelénytől északra, közvetlenül Szendrő fölött, a Szár-hegy déli nyúlványán, egy erdőkoszorúta tágas térségben található. Déli határszélén egyesül a Bódva és a Rakaca patak. Az első adat a településről 1249-ből való. Neve okleveleinkben Zolouna, Zolona, Zalonna, Solona változatban fordul elő.

Krónikáink szerint a honfoglaló magyarság a 9. század végén szállta meg a Maros és a Tisza völgyét, a Duna-Tisza közét. **Acsád** vezér a Sajó mellett települt le, népével innen a Nyárad vizéig nyomult előre, tábort ütve a patakok mentén, egészen Kácsig. „Árpád itt nagy földet adott Ocsádnak Örsúr apjának. Örsúr, a fiú aztán ott, annak a folyónak a forrásánál várat épített, amelyet most Örsúr várának hívnak.” **Örsúr** nemzetségének birtokai a Sajótól az Eger patakig terjedtek. (Kácson a régészek bizonyították, hogy a templom az Örsúr által alapított bencés apátság helyén áll.) Ennek a Bükkalját és a környező hegyeket is magában foglaló birtoknak a kialakulása a 10. századra tehető, István király uralkodásának idejére, amikor megszerveződött az egi püspökség, amelyhez az egyházi igazgatás szerint ez a terület is tartozott.

A 12-13. században több ágra szakadó nemzetséghez ekkor 20 falu tartozott, köztük Szalonna is, amely Örsúr nemzetség szálláshelye, egyik ágának birtoka. Feudális szálláshely, amelynek szomszédságában királyi erdők is találhatóak. Az utódok a birtokból eladtak ugyan részeket, de az Örs nemzetség tagjai továbbra is birtokolták a települést és magukat Szalonnaiaknak is nevezték, így a család névadó községe lett. Egy 1399-ből származó oklevél Szalonnai Istvánnak és családjának 18 falura kiterjedő birtokait is rögzíti, felsorolva az épületeket is.

A szalonnai templomra vonatkozó első adatok a pápai tizedjegyzéken maradtak ránk. A felsőborsodi esperességhez tartozó, Szent Margit tiszteletére emelt egyházat említik, melynek papja már 1332-ben pápai tizedet fizet a kis lélekszámú plébánia részéről. Az utódbirtokosok közül a **Tornai** és a **Szalonnai** ág kettévált. Az előbbi Torna várat kapta 17 faluval, az utóbbi pedig Szalonnát 14 faluval. A pereskedésből tudjuk, hogy Szalonnai Loránd fia 1358-ban Padovában tanult, művelt, művészetpártoló ember volt. Ő alapította Szűz Mária tiszteletére a martonyi pálos kolostort. A Szalonnaiak ága kihalt a 14. század elején. Velük a település virágkora is lezá-

rult. (A 15. században Szalonna még nem Borsodhoz, hanem Abaúj-Torna megyéhez tartozik.)

Szalonna az egri káptalannak fizette a tizedet, de a káptalan jogát vitássá tette az egri püspök. Tamás esztergomi érsek visszaítélte a káptalannak a tizedet, a püspöknek örök hallgatást parancsolva. Márton egri püspök aztán át is engedte a tizedet a káptalannak.

1477-79-ben a **Nádasdiak** kapnak zálogba részeket az egykori **Örs** nemzetség elszegényedő tagjaitól. Az egyes birtokrészek lassan az új nemesség kezére kerülnek. A **Bebek** család a 14. századtól erősen gazdagszik. Tagjai kezükben tartják a felvidéki bányákat, Szendrőben várat építenek. Birtokközpontjuk Pelsőcön van. Szalonnai birtokrészeket is szereznek.

1544-ben a török Miskolcon át végigpusztította a környéket. A Sajó és a Bódva völgyén nyomult előre. **Verancsics Antal** egri püspök 1562-ben kelt leveléből tudjuk, hogy **Zangzaccus** füleki bég Szalonnát felégette, a lakosságot elpusztította, de a település már 1582-ben 50 forint fejadót fizet a töröknek.

Szendrő — Diósgyőrrel, Ónoddal együtt — fontos hadászati erősség. A 14. századtól a 18. századig Szendrő vára védelmezte a vidéket. Egykori mezőváros, többszöri megyeszékhely volt. A 16-17. században hol a magyarok, hol pedig az osztrákok kezén van. Ekkor Szalonna is a vár és urai szerint adózik, vált gazdát, kerül zálogba, amint ez a Szendrői Regestákból kiderül. Így történt, hogy **Császtay Magdolna** több falurésszel együtt 1628-ban a szalonnai birtokrészt is elzálogosította **Csáky Istvánnak**, a szendrői várkapitánynak. 1659-ben pedig **Lipót király Wesselényi Ferenc** nádornak adományozza a szendrői várat, vele együtt Szalonnát is. A falu Szendrő függvénye lett, hol adományozzák, hol elzálogosítják birtokosai. (Szendrő jelentős szerepet töltött be ekkor. Sokáig a nemzeti érzésű Bebek család birtoka volt.) Hol a török, hol Bécs katonái pusztítottak ezen a tájon: „pusztít a török, rabol a német”. Amikor hódoltsági terület volt, Szalonna lakossága az egri bégnek adózott, adóját folyton emelték.

Kálvin tanainak elterjedésével Szalonna temploma is a reformátusok tulajdonába került. **Perényi Péter** és **fia, Gábor** már a 16. század közepén alkalmaztak protestáns lelkészeket birtokaikon. 1589-ben alakult meg a szalonnai ecclesia. Ebből az időből lelkészét is ismerjük: **Keresztury Jánost**. Később filiái is lettek: **Martonyi, Meszes**. (A lelkészek adója 25 forint volt.)

A Wesselényi-összeesküvés után Szalonna birtokrészei sűrűn cseréltek gazdát. Több birtokosa is volt a falunak, köztük **Vatai István, Vadász Pál, Ury István** stb. Kis- és középbirtokosok osztoztak a falun, de temploma a református lelkészisége maradt.

A hegyvidéki viszonyokat tekintve, a múlt században is közepes nagyságú falu volt, mind határának terjedelmét, mind pedig lakosságának számát tekintve. Sokféle ember élt itt együtt. **Orosz István** alapos tanulmányban tárta fel Szalonna birtokviszonyainak történetét.

1859-ben a mintegy 3100 kat. holdat, a még érvényben lévő belső osztályozás szerint 4200 osztályozott holdat kitevő határon 182 birtokos család osztozott. Nemesek, féljobbágyok, teljes jobbágyok, házas és házatlan, úrbéres és majorsági zsellérek lettek a jobbágyfelszabadítás révén egy polgári jellegű közösség tagjai. Valamennyien polgári tulajdonjoggal rendelkeztek — a majorsági zselléreket és az itt élő 10-15 zsidó családot kivéve —, együtt osztoztak a falu határán.

Szalonna példája bizonyítja, hogy a nagyhatárú alföldi vagy dunántúli falvakon kívül a kevés földre szorult felvidéki falvak között is akadt olyan, ahol a telken kívüli állomány jelentős volt, sőt meghaladta a telki állomány egyharmadát. 1848 előtt is fontos volt a telken kívüli állomány használata **Szalonnán**, mert a jobbágyközösségen kívül egy nemesi kommunitás is használta a falu határát.

A földesurakkal és a kuriális nemesekkel való együttélés a feudalizmus korában itt nem járt káros következményekkel az úrbéresek számára, hiszen ők a jobbágyfelszabadítás idején jobban el voltak látva földdel, mint a nemesek. Ekkor már a nemesi birtokosok nagyobb százaléka élt zsellérsorban, mint a jobbágyoké, annyira differenciált volt a nemesi közösség. A parasztság középső rétegei ekkor még erősek, de a bomlás hamarosan megindult, és a végpontig, a teljes kisajátításig jutott a birtokosztódások, a birtokforgalom stb. hatására már a kapitalista korszak kezdetén.

Fényes Elek Magyarország geographiai szótára... című művében, 1851-ben írja: „176 házban 480 ref., 239 rom. kat., 118 g. kat., 9 evang., 84 zsidó lakja. A nép jámbor, vagyonos, s köztök sok kézműves találtatik”. Az egykori, Szalonna jelentőségét tanúsító pálos kolostor romjaiból ma már keveset látni.

1939-ben a falu 191 házat, 817 lakost számlál: 393 református, 383 római katolikus, 41 zsidó. Két elemi iskola, egy róm. kat. és egy

ref. Népkönyvtára is működik. Vasútállomása, postája van... Az I. világháborúban 160 katonája harcolt, hősi halott lett 16, rokkant hat. (Nevezetesebb szülöttei: **Bónis Aladár**, Borsod megye alispánja, **Ragályi Miklós** földbirtokos.)

1945 előtt egy 156 holdas, négy 50-100 hold közötti, 23 20-50 hold közötti birtok és 238 törpebirtok volt a községben. A II. vh. után új utcák, lakások épültek, a körzetközpont egészségügyi, szociális, kereskedelmi intézményei: óvoda, általános iskola, orvosi rendelő, könyvtár, élelmiszerbolt épült. 1958-ban villamosították a községet, aztán megépült a vízvezeték-hálózat is. A Gedeon-kastélyt iskolai oktatás céljára vették birtokba. 1961-ben Bódva Völgye néven termelőszövetkezet alakult a faluban. 1969-ben Szalonna, Martonyi és Meszes falvak egyesülésével létrejött a Tókörnýeke nevű térsz.

1958-63 között a körzet három községének határában hozták létre, a Rakaca patak duzzasztásával, az ország akkor legnagyobb, 5,5 millió köbméteres víztározóját. Azóta a tó környéke üdülőhellyé épült, horgászok, vízisportot kedvelők paradicsomává vált. Egyedülálló látványt nyújtanak a házak kéményén és a villanypóznákon lévő gólyafészkek, a nyári hónapokban ott költő, fiókáikat etető, repülni tanító gólyák.

A szalonnai református templom
XI. és XIII. század

Német tatár török

felett

őrizgettel magyar eget
német tatár török alatt
körötted magyar föld fakadt

bárha ért minden förtelem
és gyötrelmes történelem
renghetett irtózva a templom
de megmaradt a fundamentom

csöpp példája kicsiny hazámnak
mindig mosolygok mikor látlak
folyton újulsz miként országom
— „Erős várunk...” — fakad a számon

„CSÖPP PÉLDÁJA KICSINY HAZÁMNAK” — A SZALONNAI TEMPLOM

Szalonnát a műemlékvédelem területén a település központjában egy kis dombra épített középkori templom tette ismertté. A kutatások az újabb időben számos kerek templomot tártak fel, de ezek csak alapfalakban maradtak ránk. Felépítményében is épen maradt, építészeti részleteket is tartalmazó kerek templomunk kevés van. A szalonnai templom a körtemplomról kialakított ismereteinket bővíti.

A kerek templomok eredete a római építészetből vezethető le, az ókeresztény építkezés átvette és továbbfejlesztette a középkorban. A centrális épületeket keresztelő- vagy temetőkápolnának, a vértanúk tiszteletére építették az ókeresztények. Európában és a bizánci területeken a kerek templomok építésének időszakát a 8-10. századra lehet tenni. Az első kerek templomok nálunk a kereszténység első központjaiban, királyi birtokokon épültek a Karoling és Ottó kori hatás nyomán, de azoknál egyszerűbb formákban, általában félköríves hajóval és szentéllyel. A veszprémi Szent György kápolna a 10. században királynéi birtokon épült. A pataki rotunda a 11. században a város első plébániatemploma volt. A kerek templomok száma a 11-12. században jelentősen megnőtt. Ekkor már falusi plébániatemplomok épültek ebben a formában. (Szent István uralkodásának ideje a nyugati és keleti rítus békés együttélésének kora. Bizánci eredetre vall a Szent György, Demeter, Miklós templom titulus.)

1922-ben a templom tatarozásakor értékes faliképek kerültek elő. A helyszínt megsemlélő **Szőnyi Ottó** a 13. századra teszi a templom építését. Felfigyelt egy 15. századi átépítésre. A diadalíven megmaradt faliképekről megállapítja, hogy **Szepesi András** festette őket a 15. században. **Leszih Andor** kicsit később megállapítja, hogy itt körtemplom állott. A korai képek Szőnyi Ottó vizsgálódásaikor kerültek elő. Leszih már ezeket értékeli, a festékrétegeket kononként próbálja szétválasztani.

Az első bővebb összefoglalót **Szabó Ferenc** készítette, alaprajzot, épületeírást is közöl. A körtemplomot carnariumnak tartja. Észreveszi, hogy a hajórész későbbi hozzátoldás. Az apszisban előkerült consecratio-s keresztet a 12. századra datálja. A falfestményeket részletesen elemzi: a Margit-legendát ábrázoló falfestményt 13., a diadalív alakjait 15. századnak tartja. Az udvaron álló harangláb az ajtó keretén megmaradt bevésés szerint 1786-ban épült.

H. Gyürky Katalin a veszprémi Szent György kápolna tárgyalásakor behatóan foglalkozik a körtemplomokkal. Szalonnát 11. századi településnek tartja, templomát prerománnak nevezi. **Molnár Vera**, a történeti Magyarország kerek templomait elemezve, a szalonnai templomot a 11. századra teszi, és analógiájaként az ösküi és kishánai templomot hozza fel. **Kozák Károly** a 12-13. századra datálja a templom építését. Egy 1399-ből származó oklevél említi, hogy ebben az időben is végeztek átalakítást a templomon, amint ez megállapítható a megmaradt részek stílusjegyei alapján is.

Lóhere alakú apszisa van a terméskőből emelt templomnak, vagyis a kerek apszis kelet felé még egy kis apszissal (apsidio) bővül. A hajó majdnem négyzetes alaprajzú, a szentély kelet-nyugati irányától észak felé hajlik el. A hajó későbbi hozzáépítés ehhez a határozottan román stílusú műemlékhez.

Szalonnán **Mykovszky Viktor** műtörténész 1901-ben folytatott terepszemlét. Rövid leírást közöl róla. Szerinte ezt a „kettős szentélyű” templomot a 12. század végén, a 13. század elején emelték. Utal arra, hogy hasonló szentély a körkápolnáknál fordul elő, de még nem mondja ki határozottan, hogy itt körtemplomról van szó.

Mykovszky alaprajzi felmérést is végzett, homlokzati rajzokat, észak-déli és kelet-nyugati irányú metszeteket készített a templomról. Akvarell másolaton megörökítette a délkeleti irányból a templom állapotát, a fa haranglábat, a barokk kerítőfalat, és a szentély keleti falán akkor előkerült — aztán elpusztult — 15. századi falfestményeket is. Az alaprajzon feltüntette a famennyezetet is. Jól látszik a kelet-nyugati metszésen a kerek templom szentélyének felfalazása. A kerek templom szentélye és hajója egy fedélszék alá került. A falmagasítás még a gótikus építkezések során készült.

Gerecze Péter 1905-ben, összefoglaló munkájában a szalonnai templomról szólva, annak rövid irodalmát is közli. 1906-ban **Pörge Gergely** másolatokat készített a templom belsejéről. A déli oldaltól távlati képet is rajzolt. A szentély keleti falán előkerült képekről, az 1801-ből származó szószékről és a hajóról is készített másolatot. (Megörökítette az 1777-ből származó famennyezetet, amely azóta elpusztult, csak erről a rajzról alkothatunk róla némi képet.)

Mykovszky 1901-ben még három apostol töredékes alakját látta a szalonnai templom apszisában. Szerinte egykor 12 apostol díszítette a kis félkör alakú szentélyt. A feliratos tekercsen minuscula betűs szöveg volt látható. Az első alak — lándzsájáról ítélve — Má-

tyás apostol, a második, kulccsal a kezében, Péter apostol, míg a harmadikról már nem volt megállapítható kiléte. A pusztuló képeket az 1922-es tatarozáskor leverhették, majd a munkálatok során új képekre bukkantak, amelyek a 12. század végéről, a 13. század elejéről származhattak. (A falképeket 1951-ben restaurálta **Bartha László és csoportja**.)

Jelenleg négy különböző korból származó falképek és töredékek láthatók a szalonnai református templomban: a legkorábbiak a festésmaradványok közül a felszentelési keresztek, amelyeket az első vakolatra, alapozás nélkül festettek. A keleti karéjban a déli falon talált réteg, a töredékes képsorozat antiochiai Szent Margit legendáját ábrázolja.

A legenda szerint Szent Margit egy antiochiai pap keresztény hitre tért leánya volt, elutasította Olybrius kormányzó szerelmét, aki egy pincebörtönbe vetette. A nagyúr ott sárkány alakjában megkísértette, de Margit a kezében lévő kereszttel legyőzte a kísértőt. Olybrius fogdmegei Margitot megkorbácsolták, hajánál fogva felakasztották, tüzes fogóval gyötörték, fáklyával égették, forró olajba tették, végül lefejezték. A borzalmas kínzásokat a zsarnok sem bírta nézni, szemét ruhájával eltakarta.

Nálunk a 11. és a 12. században igen kedvelt szent volt Margit, mert az ő tiszteletére alapította **Kálmán király** öccse, **Álmos** a meszesi, margittai és dömösi bencés monastorokat, amint az ő titulusát viseli a 11. századi karcsai és a 13. századi süvétei (Sivetice) templom is. A történeti adatok szerint **II. Endre** szentföldi zarándokútjáról magával hozta Szent Margit fejereklyéjét is. Kultuszát erősítette **III. Endre felesége, Antiochiai Anna** is, aki igen vallásos volt, magával hozhatta a szent vértanú tiszteletét is. Leányukat is Margitnak keresztelték, és az unokájukat is, aki Arpád-házi Szent Margit volt. A király második felesége, a francia **Capet Margit** pedig névadó szentjét tisztelte benne.

1972-ben kezdődött meg a templom helyreállítását megelőző kutatás **Schönerne Pusztai Ilona** építész irányításával. Miután levették a vastag külső vakolatot, az előbukkanó részletek lehetővé tették a szinte teljes homlokzati kiképzés rekonstrukcióját. (Az 1922-es tatarozáskor sok dolgot elrontottak, a műemléki értékeket a teljességre törekedve az 1972-ben kezdődő felújítás során tárták fel.) A homlokzatot lábazatig futó fallizénákkal és lépcsőzetes béléltű ablakokkal tették változatossá. A párkánymegoldás is a változatosság

jegyében történt: az ívsoros párkányok felett egyenes téglasor, majd fogrovatos párkány és ismét téglasor következik. A szentélyen és a hajón azonos kiképzésű párkány futott. A falkutatás során előkerült a rotunda hajójának északi oldalán egy gótikus bejárat, és kibontották a hajó keleti ablakát is. A rotundához épített hajórész déli oldalán megtalálták az átalakított román ablak eredeti kávját, a hajó szögletén pedig az eredeti quaderezést.

1972-ben elkészültek a helyreállítási tervek, a kivitelezési munka 1973-ban megkezdődött. Tereprendezést végeztek, a támfalakat lebontották. A templom körül vízelvezető épült, helyreállították a kerítőfalat és a haranglábat. 1974-ben a régészeti feltárás is megkezdődött a faluban, amelyet **M. Kozák Éva** végzett, irányított. A munka végeredménye, hogy a szalonnai református templom megújulva, régi szépségében áll előttünk, tanúsítva az elődök hűségét a kereszténységhez, bizonyítva architektúrai szépségével az itt lakók esztétikai igényét és érzékét is.

Irodalom Szalonna történetéről

Téves a falunév szláv, ószláv származtatása, hiszen etimológiai szempontból a Szalonna esetleg a szlanina szóból jöhetne, de semmiképpen sem a zelena (zöld) elnevezésből. Zelenna megnevezést a régiségben csak egyszer találunk, az is idegen embertől származik.

- Balázs István — Kelemen István: *Felső-borsodi fazekasmester Szalonnán. HOMK. 1974. 110-113.*
- Borovszky Samu: *Borsod vármegye története az őskortól napjainkig. (1909)*
- Borovszky Samu: *Szendrő vára. (1885)*
- *Borsod vármegye. (Borsod, Gömör és Kishont k. e. e. vármegyéek) Szerk.: Csikvári Antal (1939)*
- Csorba Zoltán: *Miskolc és Borsod az irodalomban. (1942)*
- Dénes György: *Szalonna: a forrás és a település. Élet és Tudomány. 1974. 15. sz. 702.*
- Erdős Károly: *Szalonna monográfiája. 1930. Kézirat.*

- Orosz István: *Egy borsodi falu birtokviszonyai a jobbágyszabadítás után. A debreceni KLTE Tört. Intézete Évkönyve I. Bp. 1961. 109-125. Szalonna birtokviszonyait elemzi.*
- Szilágyi Sándor: *A Magyar Nemzet Története. (1898)*
- Szolnoky Lajos: *1848-as hagyományok. Szalonna. 1947. 146. Kézirat. Edelény, Szalonna stb.*
- Viga Gyula: *Dohánytartók Szalonnáról. Élet és Tudomány. 45. sz. 1978. 1439.*

Irodalom a szalonnai református templomról

- Bécsi János — Pintér Attila: *A szalonnai református templom falképeinek helyreállítása. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XX. 1981. 61-67.*
- Dénes György: *Szalonna, feudális szálláshely és kerek temploma. HOM Évk. XII. 1973. 65-68.*
- Ferenczy Károly: *Tűnődés a szalonnai református templom helyreállításán. Műemlékvédelem. 1982. 1. sz. 27-36. Bartus Ödön négy rajzával.*
- Gerecze Péter: *Magyarország műemlékei. Bp. 1905. 2. 248.*
- Gyórfy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Bp. 1963. 803-804.*
- H. Gyürky Katalin: *Die St. George-Kapelle in der Burg von Veszprém. Acta Arch. XV. Bp. 1963. 360., 366.*
- Homokyné Sallay Marianne: *A szalonnai református templom középkori falképei. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. XX. 1981. 53-60.*
- M. Kozák Éva: *Régészeti kutatások a szalonnai református templomban. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. XX. 1981. 7-36. (Kitűnő, értékelő összegzés, régészeti falkutatást végezve, új történeti adatok alapján végez vizsgálatot, ad értékelést.)*
- Leszih Andor: *A szalonnai templom falfestményei. Magyarság. 1922. aug. 10. Utánközlés: Magyar Fotó, 1922. aug.*
- Leszih Andor: *A szalonnai templom XIII. századi falfestményei. HOMÉ 1957. 141-143.*

- Myskovszky Viktor: *Néhány felsővidéki műemlék. MOB vizsgálati jegyzőkönyv. 1901. március 15. Kassa.*
- Pörge Gergely rajzait Dénes György publikálta a Herman Ottó Múzeum Évkönyvének XII. (Miskolc, 1973) kötetében.
- Schönerné Pusztai Ilona: *A szalonnai református templom helyreállítása. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve. XX. 1981. 39-52.*
- Sedlmayer János: *A szalonnai református templom helyreállítása. Műemlékvédelem. 1976. 3. sz. 152-157.*
- Tóth Miklós: *Árpád-kori falfestészet. Műv. Tört. füzetek 9. (Bp., 1974)*

Kiss Lajos: *FÖLDRAJZI NEVEK ETIMOLÓGIAI SZÓTÁRA* (Akadémiai Kiadó, Bp., 1980) szerint **Perkupa** község neve szlovák eredetű, és egy 'Priekopa' alakú, tkp., 'árok' jelentésű szóra megy vissza.

Szalonna község neve szintén szlovák eredetű, de a részletek bizonytalanok: talán egy személynév származéka, de az is lehet, hogy egy 'Slana' (ejtsd: szlana) alakú, tkp. 'sós (víz)' jelentésű szó átvétele.

M. T. L.

Kalász László szüleinek lakóháza
Perkupa, Dózsa György utca

*„A dal mennyei eredetű és
mennyet varázsol.”*

Kodály Zoltán

*„Tisztább világban
emberként egészen
hol föld se reng és ég sem háborog
élhetni bátran tehetni merészen
— mostanában csak erre gondolok”*

Kalász László

„HOL VAGY JÖVENDŐ?”

KALÁSZ LÁSZLÓ KÖLTÉSZETÉRŐL

Pályakezdés

Kalász László 1933. február 3-án született Perkupán. **Kalász András** és **Nagy Mária** fia. 1958-ban kötött házasságot **Kozma Antóniával**. Három gyerekük született: **László** 1960-ban, **Antónia** 1961-ben, **Zoltán** pedig 1968-ban.

Az általános iskolai tanulmányait Perkupán végezte, a gimnáziumot Miskolcon és Mezőkövesden. Miskolcon, a Földes Gimnáziumban **Koszorús István** és **Pápay Sándor** tanította, **Seres János** és **Papp László** kollégiumi nevelők segítettek szellemi felcseperedését. Mezőkövesden mindössze egy negyedévig élt és tanult, de a matyó fővárosról is kellemes emlékeket őriz.

1952-ben lett a debreceni egyetem bölcsészhallgatója. A város megragadta széles utcáival, ódon és új épületeivel, parkjainak szépségével, a Nagyerdőbe helyezett egyetem pompás épületével és környezetével. Itt jelentek meg versei — vallomása szerint — **Koczogh Ákos** és **Kiss Ferenc** jóvoltából. **Kovács Kálmán**, **Juhász Béla**, **Bata Imre**, **Székelyhidi Ágoston** és sokan mások is segítettek neki abban, hogy később majd első versköteté végre megjelenhessen. Pályakezdése, 1952-es első, kérészéletű költői indulása egyetemista korára tehető, de ez a folyamat kényszerűen megszakadt. Elhagyta a debreceni univerzitást, Sárospatakon szerzett tanítói oklevelet. Örökre beléivódott Patak hangulata, mindig szeretettel szól **Ködöböcz József** tanár úrról, akiből szinte sugárzott a szeretet. Hajdúszováton tanított. Megházasodott, feleségével együtt tért haza a Bódva-völgybe. 1958-tól 1982-ig, nyugdíjazásáig Szalonnán tanított.

Egy családi legenda szerint 9 éves korában verse jelent meg egy kassai lapban. (Sajnos, még nem sikerült a nyomára bukkanni.) Húsz éves, amikor első versei 1953-ban, a debreceni **Alföld** elődjében, a **Koczogh Ákos** által szerkesztett **Építünk**-ben megjelentek. Önálló kötethez későn, 34 éves korában jutott.

„Patakparti világban”

Kalász László pedagógus költőként régtől tudja: nevelni annyit tesz, mint emberré tenni. Őt is vonzották a természet és az ember által alkotott távoli szépségek. A „Jeszenyin-kék tájak távlatok” a szebb és emberibb élet lehetőségét, a szorgos munka értelmét, az ember messzire néző okos hitét asszociálják: „vibrálnak majd / harminc fokos reményt / s a nappal dolgoz arcán felragyog / munkánk / miként a Nap: / küllözve a fényt” (**Esett**). „Szeretett volna a hegyeken túli fehér messzeségbe szállani — Ady négyszeres „sírni” és Pilinszky négyszeres „szegény” szóismétlését követve — „s azon túl menni, menni, menni, menni”.

A Bódva-völgy „**patakparti világában**” „lelke mélyéig megfürdött” a „végtelen rét havában”. A szülőföld, az emberarcú természet megtartó ereje, állandó életvigasza maradt: a természeti jelenségeket, elemeket, a flóra és fauna spontán esztétikumát, ezerarcú szépségét, értékeit és minőségeit az élmény- és hangulatlíra költője ezernyi változatban álmodta papírra.

Évjárat szerinti társai már 1955 és 1958 között kezdték pályájukat. A pályakezdés folytatására a hatvanas évek elejéig, a második indulásáig kellett várnia. Kétszer is lekészte az indulást: először a „fényes szellők” tehetségeket felröpítő időszakát, aztán a másodszori nyitás lehetőségét is. Ő csak a „meghosszabbított ifjúság” delelőjén jutott kötethez. A szelíd garabonciás később folyton újul, új vonásokkal kiteljesedő önarcképet fest magáról panasszal árnyalt önjelmezésében.: „Sose álltam jól a sorban — örök újonc mind kilógtam / sapkámat szememre toltam / eszemet szívemben hordtam (...) jelentkeztem s mindig késve / s csak maradék semmiségre (...) régtől szétrágják előlem / ami miatt teremtettem”.

A beérkezett, József Attila-díjjal kitüntetett költőt hívták sokfelé. Beköltözhetett volna Miskolcra, mehetett volna a fővárosba, mégis Szalonnán maradt. Itt-maradásáról nyilatkozta: „Falun élni vállálás, nem száműzetés, nem önfeladás. Ellentmondásos vidék ez, az is volt mindig. Néhol szemet gyönyörködtető, de mindenütt embert próbáló. Engem a szülőföld szeretetével vesz körül. Körülölel, belőle táplálkozom.” Benne ember- és tájszeretet költői erővel találkozott. Magatartása mindig védekező volt — mint a magyarságé Mátyás király óta —, de meg tudta védeni személyiségének, lelki autonómiájának, műhelymagányának övezeteit. Számára Perkupát és

Szalonnát a „Bölcsöd az, s majdan sírod is...” bizonyossága teszi valóságos és lelki-szellemi szülőfölddé.

Kalász Lászlóhoz valóban lejönnek az őzek széles csapásokon, köréje gyűlnek a madarak hallgatni szavát. Neki megadatott „szalonnai Assisi Szent Ferencként” szeretni és érteni a világot, az állatok beszédét, és szólni hozzájuk emberi szóval. Neki megadatott valani a költészet örök ürügyeiről, szülőföldről, életről és halálról, szerelemről, az anyja és apja iránti szeretetről — maradandóan.

„Anyámnak kontya van”

Kalász Lászlónak a költői újraindulásakor rögtön „kalászcséplés” kellett elszenvednie az **Anyámnak kontya van** című verse miatt, amely a Kortárs 1961. februári számában jelent meg. Ennek a remek dalnak, anyaversnek nem dicséret lett a visszhangja, hanem értetlen kritika, belekötött ugyanis az Élet és Irodalom **dras** jelzésű glosszaírója. A versből — a korábbi változatról van szó — kiszakította és kigúnyolta a második szakaszt, amelynek csak az első és a harmadik versszakkal együtt van igazi értelme és funkciója. Verstani járatlanságot árult el, amikor a „netalán” és „kitalál” rímpárt és a tárgyas és tárgyatlan ragozás pontatlanságát is kifogásolta. (Arany János óta tudjuk, alapelv — Kosztolányi is gyakran élt vele —; inkább a nyelvtani szabályok ellen vétsen a költő, mintsem a szavak energiája, ereje ellen.)

Kardos Pál kelt a vers és a költő védelmére, válaszolva a kritikára az Élet és Irodalom hasábjain. Többek között Arany Jánosra hivatkozva hangsúlyozza a költői licencia jogosságát és megállapítja: Kalász verse „Ősi érzést fejez ki új módon: a férfi vágyát, aki kedvesében is anyját keresi. Nem kis elődök nyomán jár: Petőfi (**Szeretlek, kedvesem**) és Ady (**Mária és Veronika**) után is képes újat mondani. Két végtelenül egyszerű szimbólummal: édesanyja komoly, tisztas hajviseletével és páros, meleg szívével jelképezi, hogy tisztas komolyságot és együttérző gyöngédséget kíván attól a nőtől is, akit szeret. Mindezt három kis strófában mondja el úgy, hogy arányosan, kereken oszlik el bennük a mondanivaló, s a harmadik szépen összefogja és lezárja a két előbbit.” (A kritikai visszhang folytatásaként, mintegy a **dras** nevében tett viszontválaszként, az ÉS-ben **Fábián Pál** a tárgyas és tárgyatlan ragozás kérdésében

nyelvtani szempontból ugyan felmenti a költőt, de „stilisztikailag” elmarasztalja.

Erre a vitára utalva állapítja meg **Buda Ferenc**, hogy már a pályakezdéskor meglepően érett költőként mutatkozott be. „Nem sokan vették ezt észre akkoriban, ám ezen kár megütközni: aki bölcsesség híján csak okoskodni tud, bajosan nyugszik bele, hogy a költő még a grammatikát is jobban érti — a vers egyéb magaslatairól nem is szólva.” Érettnek lenni a legnagyobb dolog. A híre, névre, teljesítményre meg kell érni.

Kalásza jellemző, hogy ebből az eléggé oktalan vitából is leszűrte a következtetést és javára fordította: módosított versének textusán. A dalszerűség, a letisztult képalkotás, az érzés spontán kifejezése adja az **Anyámnak kontya van** sugárzó szépségét. Ez az egyszerű, páros rímelésű, lebegően, könnyedén dallamos, háromstrófás vers az emberi természet, a szépség és jószág legmélyebb érzelmi viszonyait szólaltatja meg. A Kalász-líra korai minősítő alkotása egyúttal a szüleiéről készített verses ikonosztáznak is első darabja. Olyan természetes ez a vers, minden hangja, mint ahogyan a látni tudó embernek a virág kínálja szépségeit, árasztja illatát, dicséri teremőjét.

Arany Lajos „a természeti dal reprezentatív példájának” tartja, ő végezte el a vers legteljesebb értelmezését. Ez a miniatűr dal az irodalmunkban csodálatos vonulatot alkotó anyaversek egyik legszebbike. Első szava a személyes anyakép. A belőle kiemelt „konty”-motívum a másik kulcsfogalom. Az édesanya és a konty képből nő ki a vers, köréje rendeződnek az asszociációk. Az egyetlen képből kibontott, tipikusan Kalász László-s versben változatlan, birtokos személyragos formában ismétlődik az első és a második strófa nyitányaként: „Anyámnak kontya van...”. A kiszámíthatóságot, az egysíkúságot kerüli el azzal, hogy a kétszer is strófafezdő „Anyámnak...” ismétlődés után, harmadszorra az „anyám” alakot használja és a záróstrófa sugárzó középpontjává teszi.

„Az intonálás értelmezős szerkezete, (‘kontya van kerek’) már sejteti és előrevetíti a hasonlítást: a hajkorona formájára való utalást nyomban annak természeti megfelelője követi: ‘sötét és dús (...) a lomb...’. A hasonlattal megteremtődik a Kalász-lírában mindvégig jelen lévő kapcsolat ember és természet között.” A költő fiú szerete az édesanya kontyát lombglóriának látja és láttatja, a természet-motívum fontosságát paralelizmussal is fokozza. A „sötét” és „dús”

jelzőket előbb az anya kontyára, majd pedig a fa lombjára vonatkoztatja.

Már a nyitó strófában érzékelteti a vers hangulati és természeti terét és idejét. Az egyszerűségükben idealitással telített szavak és a képek egyaránt otthonosságot, bensőséges hangulatot árasztanak: az anyakép felmagasodik és kiteljesedik. Titokzatos szépségének érzékeltetése a földből és légből áradó éjszakai meleg nyáridőben, egy dús és sötét lombú fa képével történik. A költő képes a Csoóri Sándor megnevezésével szólva **népi szürrealista** szemléletre, vagy Pomogáts Béla szerint inkább **mágikus realizmus** látásmódjára: a látványból kibontakozó látomásba saját egzisztenciális élményeit vetíti bele. A hasonlított és a hasonló milyensége és minősége a vizuális hasonlóságnál sokkal mélyebb, mitologikusan értelmezhető: az édesanya, a „termő ékes ág”, itt az életfa szimbólumaként, gyümölcstermő faként jelenik meg, akinek kontya olyan kerek, mint egy „meleg / eső utáni éjszakán / sötét és dús a lomb a fán”. Az emberi tapasztalatok, élmények bensőséges öselemeiből építkezik a vers: anya és (gyümölcs)fa, konty és lomb, amelyet a kerektség vizuális élménye, látványa rendel egymás mellé. Titkokat rejt a „meleg / eső utáni éjszaka” kellemes és barátságos éji táj- és időképzete; az emberi létezés, az élet és a teremtes titkát: az anyaság, az életfa titkát — a nyári éj tengerében.

A vers emberiesített terében és idejében, az antropomorfizált éjszakában, tőlünk független ég és föld, gyönyörködtető szépségű anya és dús falomb, vagyis önálló életet élő szuverén, átpoetizált és humanizált költői világ jelenik meg. Ez az emberiesített természetérezékelés ismerős a népköltészetből is, Jeszenyin, Nagy László műveiből, és számos példát találunk rá Kalász Lászlónál is. Például **Ab-lakhoz áll** című versében a látványból szinte varázsütésre lesz dinamikus látomás, és sajátos verbalizmust, expresszív igékkel teljesedik ki a megismerés: „Ablakhoz áll / benéz a fa”, „mindjárt fölkap / gallyaiba / visz az égbe / dob a szélbe / topog / rálép gyökerére / a világ / botlik elébe”.

A Kosztolányi által a legszebb magyar szavak közé sorolt **anya** és **szív** természetes módon kapcsolódik össze. Az anyai szív nemcsak nyelvünk, képzeletünk ősi lehetősége, de mindannyiunk által megélt személyes és egyetemes emlék és élmény, amelyhez kristálytiszta logikával nyílegyenesen társul a **gond** fogalma. A **meleg** és **pi-**

ros anyai szívhez a fájdalom asszociálódik, ha gyereke rosszat tett és nem mer a szemébe nézni.

Emlékszem, amikor **Kiss Ferenc** Kalász válogatott verseiről **A jobbik rész szava** címen írt nagyszerű tanulmányát Szalonán, a Rakaca tó partján felolvasta, egykori csellengő debreceni barátjához fordult és bevallotta, hogy hajdan kevesen hitték volna el, hogy a perkupai garabonciás diák példás családapaként, holtomiglan-holtodiglan példamutató házasságban, az apai és anyai példát a ki-semmizett tanítói hivatásban is követő három gyereket fog felnevelni. Felejtethetlen a számomra Kiss Ferenc odafordulása, szemvillanása, amikor a következő szavakat felemelt fejvel, emelt hangon kívülről mondta: „... nem féltél Te, László, se az egyetemi regulától, se a jövőtől. Hogy néhány tanórára ellátogass, csak egyetlen fenyegetés kényszeríthetett: mulasztásaid megírom Anyádnak. Talán legyintened kellene, mint annyi más veszedelemre? Hogy ne féljenek miattad, akiket szeretsz...” (Kiss Ferenc igazságát készséggel elismerve, hozzátehetjük: a Kalász-szülők érdeme is, hogy családi életében a szülői példát követte fiuk, de arról sem feledkezhetünk el, hogy a költő verseinek mindmáig első olvasóját, a feleségét — aki tehetsége mellett a legnagyobb erénye — **Kalász Lászlóné Antóniát** a dicséretnek legalább a fele illeti meg.)

A középső strófát is lényeglátóan értelmezi **Arany Lajos**: „**A meleg** jelző másodszori előfordulásával, konkrét megjelenésével nemcsak hangulatilag, de érzékileg is hővel telítődik a dal. A melegséghez értelmezettként a **szív** motívuma kapcsolódik, hordozván a szívszeretetet. Vizuális (**piros**) és érzelmi (**fáj**) kiegészítői erősítik az anya agapé-szeretetét, óvó, értő viszonyulását. Ezt az érzelemminőséget teljesíti ki az ‘ő minden gondomat érti’ deklarálása, az általános névmással abszolutizálva az anyaérzelmet, intenzív belső totalitássá tágítva, lelki apoteózissá emelve a lombglória jelképes külső mozzanatát. A természeti felmagasztosítást követte az emberi apoteózis.”

Számos, nagyszerű Kalász-vershez hasonlóan a lírai hős itt is a kozmikus lét ígétében él — például a **Végtelen rét havában** —, minden fontos dolog kozmikus-természeti szférában történik. A varázslatosan emberiesítő és megszemélyesítő költői leleményből itt is — Kiss Ferenc mutatott rá erre is a **Már korán** című vers esetében — „ég és föld közös szertartása bontakozik ki”.

Tudjuk, az Újszövetségben megkülönböztethető szeretet változatai közül a **Filia** a testvér iránti szeretet jelölője, az **Erosz** a férfi és nő közötti szerelem megnevezése, az **Agapé** pedig azt az önzetlen, ajándékozó szeretetet fejezi ki, amelyet csak a Teremtő, a Gondviselő, az önmagát értünk feláldozó Megváltó kegyelme adhat az embernek. Ehhez az agapé-szeretethez hasonlatos az anyai szeretet, amelyről a költő tanúságot tesz. **Arany Lajos**, alapvetően és a lényegét tekintve helyesen, ennek az egyénien adaptált szeretetértelmezésnek a jegyében állapítja meg: „Az agapé-szeretet egy váltás nyomán a záróstrófában agapé-szelemmé, adó érzelmmé lényegül át, de csak feltételesen, mert a szív szerelem vállalásának, egyáltalán létrejöttének legfőbb kritériuma az anyaszeretettel azonos szintű szerelem megléte.”

Interpretációnk szerint ez a kétféle szeretet közös forrásból származik, de megnyilatkozásában és essenciájában mást és másfajta minőséget képvisel, a végső következtetéssel azonban egyetértünk. A **konty** ismételt megjelenésével újra felbukkan a nyitókép, teljessé és kerekké válik ezáltal a vers, feltételhez kötötten megjelölve a beteljesülő szív szerelem végső kritériumát: „...ha mint anyám első jajomra / gyógyírt találsz minden bajomra”. A lírai hős „az anya védő szeretetét, vigyázó, virrasztó aggodalmát áhítja átplántálni a kedvesébe, ezt várja tőle, jelezve: a szerelem és szeretet elválaszthatatlan érzelemformák. A szerelem csak az óvó szeretet megvalósulása **után** vállalható.”

Férfi és nő szerelméből ugyanis ki kell nőnie majd az anyai szeretetnek, amely hatalmas szintézis-szeretet, lényege az önzetlen, áldozatos, segítőkész, adakozó szeretet. Több, mint a csupán pártfogó szeretet (advocate), azzal a szeretettel rokon, amelyet a Megváltó testesített meg, „aki szolgai alakot öltött, kiüresítette magát, és hasonló lett az emberekhez” (Fil 2, 6-7), és „szívünkbe árasztja szeretetét”. Ez a szeretet a földi emberi élet folyamatosságának biztosítóka, emberi, vagyis férfi és női hivatásunkra, karizmáinkra figyelmeztet, és kell, hogy a szívünk mélyéig áthasson bennünket. Különösen fontos ez korunkban, amikor mindent öncélúan birtokolni, élvezni akarunk, és közben elfelejtettük, hogy nem mi vagyunk az élet urai, nem önmagunkért kaptuk az életet, nem önmagunkért élünk, hanem másokért.

Dante főművének zárásából tudjuk; a Paradicsomban, ahol minden csupa fény és zene és még az őrálló angyalok szárnya is szí-

nes: az Isten színről-színre látása, az üdvözültek és szentek öröme az örök dicsőségben, a költőben ugyanaz a Szeretet forgatott „vágyat és célt”, mely „mozgat napot és csillagot”.

Kalász remeklése **Ágh István**nak Sinka István versét juttatta eszébe: ‘Ág Boris, neked kék szemed van / s mellé, Isten is veled van’. Olyan plasztikusnak, olyan természetesnek hatott ez a megálapító mondat, mint egy megéledt Medgyessy-szobor. Közvetlen hasonlaltat kerekíti a meleg, eső utáni éjszaka dús lombjái a kontyot, aztán mértéktartóan folytatja ugyanúgy”.

A lomb-motívum a Kalász-versben betöltött életteljességnek, szeretetigénynek éppen az ellenkezőjét is kifejezheti, erre a negatív jelentéshordozó szerepre példaként egy másik Sinka-verset is idézhetünk: „... Én már tudom, mi az alkonyat; / sokáig nézte. Este lett. (...) Hogy fájt pedig még eleinte, / óh, éj, ablakaid alatt! / Most úgy tűröm el megadóan, / hogy szórd a sötétjeidet rám, / mint lomb, mi-
kor már alól van, / s nem lobog fenn többé a fán.”

Kétségtelen, hogy Kalász versét joggal soroljuk irodalmunk szép anyaversei közé, többek között **Csoóri Sándor Anyám fekete rózsá** című miniatűr remeke mellé. (Nagy érdem, amikor irodalmunkban nem a szerelem, hanem a szeretkezés versei divatosak, akkor Kalász költészete folytatja, őrzi és erősíti a magyar irodalom bensőséges vonulatát, a férfiszerelem áhítatát.) A dalköltészet teherbíró és újulni tudó képességét is bizonyítva, a Mindenséget betöltő „Szerelem”-ről **Nagy László** mitologikus költészetében, a **Ki viszi át a szerelmet** című, miniatűr ars poeticá-jában is vall: „...S ki viszi át fogában tartva / a Szerelmet a túlsó partra!”

A 20. század végén, az évezredfordulón, amikor az emberiség új carmen secularé-ra szomjas, amikor hiányzik életünkben a szilárd értékrend, normarendszer, amikor hiányoznak az egyéni és közösségi életet szabályozni tudó rendező elvek, különösen fontos, hogy egy hitveshez, családhöz, szülőföldhöz és hazához hűséges, maradandó erkölcsi normákhoz igazodó, felelősen gondolkodó költő az erkölcsi tisztaság és felelősség mellett teszi le voksát, és megszólaltatja bennünk a remény hitét: „Anyámnak kontya van kerek, / ...Csak akkor leszek kedvesed, / Ha kerek kontyod lesz neked; / ha mint anyám; első jajomra / gyógyírt találsz minden bajomra.”

Ez a vers mérték lett, a Kalász László-i őszinteség és művészi hitel mércéje. Kalász szerelmi vallomásaiban mindig szemérmesen és mégis a legnagyobb természetességgel igyekezett megfogalmazni

a hitvesi és családi összetartozás sorsszerű kötéseit. Ezért írta róla **Fecske Csaba**, akinek bölcsőjét szintén a Bódva-völgyben, Szögligeten ringatták: „Ez a vers gyönyörű. A remekművek időtlenségével, mindenség-igézetével szól hozzánk”.

(...)

„Színt vallok a szelekkel”

Kibontakozást ígér, a beteljesülést, a csúcspontot jelenti a **Színt vallok a szelekkel**: „...reményteljes tavaszi himnusz (...) a jövő, a mindenség kutatásának szép szimbóluma” (**Demény Ottó**). **Vasy Géza** nemcsak Kalász egyik csúcsteljesítményének, de „az utóbbi évek egyik legszebb magyar versének” tartja ezt a költeményt, amelyet **Zimonyi Zoltán** remek Kalász-tanulmányának címéül választott. A költő a jövőben való bizakodással „a szelekkel együtt bizonyítja”, „hogymár tavasz van”, hogy „az újulás nász és születés táncai mozdulnak”. Édesanyja tavaszvárón „a fény elé tartja / a kéthetes tojásokat / s röntgenezi a nappal / röntgenezi öreg szemével / a törékeny mindenséget / a törékeny mindenség érfutásait”. Így kell látni „a Földet melyet a fény elé kell végre tartani”, és keresni kell benne a jövő ígérését. (A motívum Petőfi híres „szőlőszem”-hasonlatát idézi: a parányi szőlőszemnek sok idő és fény kell, hogy megérjen, akkor a Föld, ez a hatalmas szőlőszem éréséhez milyen sok időre és fényre van szükség.)

Kalász „a kétségek közt hanyódó lélek tele után a tavasz, a jövőndőt hozó, a földet s az embereket megújító tavasz képét, ezt az örök-elcsépelhetetlen természeti szimbólumot tölti meg újabb tartalommal. Az idő- és tájélmény Kalász László lírájának alaprétegébe tartozik. Szépen példázza ez a vers is, (...) az idő nála sohasem valami absztrakciós fogalom, hanem konkrét történelmi idő, az emberrel benépesített föld ideje.” A versben a konkrét lírai alapszituáció kitágul, sokrétű jelentéssel telítődik, de önmagán túlmutatva is megőrzi kapcsolatát a konkrét élményforrással. A versben a költő édesanyjának felidézett múltja, jelene és jövőhite fejeződik ki, amely hitet ad fiának a gyógyulásra, hogy a nap elé tartsa arcát: „hogymég szep-lőivel / lássam a földet / a Földet melyet fény elé kell tartani / mint anyám a tojásokat”.

Vasy Géza remekül értelmezi a verset, a költői és gondolati felívelés magaslatait: „Múlt-jelen-jövő, egy falusi udvar — Föld,

édesanya — fiú — emberiség: a vers ideje, tere és szereplői valóban a teljességet tudják magukba foglalni. S ahogy ősi a természetszimbólum, ősi az édesanya mozdulata, ugyanúgy ősiek a formai eszközök is, főként a legszembetűnőbb: az ismétlések verset formáló felhasználása. A magyar és a finnugor népköltészet tanulmányozása néhány, a közvetett hatás megvallásával is szép verset íratott már Kalász Lászlóval, de az igazi eredmény ez a vers, mert a példa itt a költő legsajátabb hangjává formálódott.” Kalász valóban gyönyörködtető esztétikai élvezetet nyújt olvasóinak, remeklésében benne érezzük a költő, a táj sorsát és az újulás időtlenül érvényes reményhitét is.

(...)

„Félcentenáriumi” ünnepség Miskolcon és Perkupán

Kalász László bekerült a miskolci kórházba, ahol Dobog Bélával együtt látogattam meg. **Horpácsi Sándor** örökölte meg legszebben a kórházban a cigarettáról is lemondó költőt, aki hónapokon át türelemmel és humorral várta a gyógyulást és mindig örömmel fogadta látogatóit. Derék orvosok és gondos nővérek szeretete vette körül. Emlékszem, a nővérke arca felderült, szeme felcsillant, amikor Laci bácsi hollétééről érdeklődtünk. Éppen szomszédolt az egyik betegársánál. Aztán halkra fogta a szót, mert szobatársa éppen aludt. Szabadkozott: nem kínálhat meg bennünket jófajta szalonnai sompálínkával.

Emlékszem, a látszatra vidám búcsúzás után összehuttyant bennünk a lélek, amikor a főorvostól a döbbenetes szavakat hallottuk: „Sajnos, semmi biztatót nem tudok mondani a gyógyulás esélyeiről, de bízunk a csodában és imádkozzunk érte.” Vigasztaltuk magunkat: élet és halál dolgáról először az istenek döntenek, az orvosok csak azután következnek. Tudtam: Kalász Lászlót igen sokan szeretik, érte sok tanítványa, földije, ismerőse, jóbarátja fohászkodik.

Ekkor már tudtuk, közelesen megjelenő, ötödik verskötetének címe: **Mintha rögtön meghalnék**. Köztudott volt, hogy 1984-ben a Magvetőnél válogatott versköteté fog megjelenni **Nehéz a szó** címen. Kevés vigaszt jelentett számomra, hogy a helyzet súlyossága miatt szélvészsebesen előállított, **Szint vallok a szelekkel** című válogatott verskötetén a Napjaink szerkesztőjeként buzgólkodhattam.

De ma is öröm tölt el, ha arra gondolok, mekkora szeretet nyilvánult meg Kalász László és minden vele kapcsolatos ügy iránt. Az akkor csak ötletként szereplő miskolci könyvsorozatból azonnal terv lett. Döntés született, hogy válogatott Kalász-kötet nyitja a sorozatot.

Serfőző Simon úgy sietette a válogatást, szerkesztést, mintha ettől függne Kalász élete, őt pedig velem együtt a kiadást finanszírozók, a költőt tisztelő és szerető **dr. Dobrik István** és **dr. Csáky Imre** sürgette kitartóan. A nyomdai munkálatokat vállaló II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár igazgatónöje, **dr. Környi Lászlóné** és **Urszin Sándor** együttesen segítette vállalkozásunkat.

Kalász mellett a Napjaink másik karizmatikus személyisége, **Feledy Gyula** nagy ügyszeretettel készítette el a Kalász-portrét és csinálta a könyvekhez a láttató erejű rajzokat. A Napjaink februári számát **Papp Lajos** a Kalász-jubileum köré szervezte. A jubilánst köszöntő összeállításban közölt Feledy-portré alá pedig ezt írta a költő-főszerkesztő: „A portré — Feledy Gyula rajza — a fiatal Kalászt idézi: szigorúbb tekintet még s keskenyebb, szorosra zárt száj. Az elszántságnak és összpontosításnak az a foka, amelyre igazán csak azok a fiatalok képesek, akik előtte vannak a dolgoknak, akik előre néznek — akiket nem fog vissza lendületükben, vágyaikban, nagyratörésüket nem mérsékli még a tapasztalat. Az ötvenéves költőt köszöntjük összeállításunkkal, barátunkat, munkatársunkat a szerkesztőségben, jó társunkat mindenféle együttlében, komolyságban és tréfálkozásokban. Estéli énekléseinkben: Lenn a vízen zereg a jég, lenn a vízen zereg a jég... Az énekmondók, az igazi énekesek fajtájából való, akiknek a lélegzete is ritmus és dallam, akik egy életre, sorsként vállalják, hogy énekeljenek. Köszöntjük Kalász Lászlót ötvenedik születésnapján.”

Papp Lajos a Napjainkban közölt jubileumi összeállítás mellett az Észak-Magyarországban külön is köszöntötte az 50 éves költőtársat. **Akit őriz a lányom** címen, *Kalász Lászlónak születésnapjára köszöntésül* alcímmel bátorító laudációt publikált. Refrénként ismétlődik a köszöntő textusban: „Nem vagy te egyedül, Laci. Már régen nem vagy egyedül.” Felidézi a társakat, akiknek „szemvillanása, arcrezdülése: tudósítás arról, hogy megértettek. Tudják, erősebbek általad. Tudják, erősebb leszél te is általuk. Nem csak barátság az Ágh Istváné, a Bella Istváné, a Buda Ferencé, a Ratkó Józsefé, a Raffai Saroltáé, a Serfőző Simoné. Szövetség, vértelen vérszerződés. Egy-másra-ismerés.”

A köszöntőnek a zárása a földi erőkhöz az asztrális, a transzcendens erőket is segítségül hívja: „Nem vagy te egyedül, Laci. Már régen nem vagy egyedül.

Beszélj is bármit, mindig dolgoztál, agyaddal — érzékszerveddel, kérgesedő két kezeddal, tanítósan zengő hangoddal. Dolgoztál és teremtettél. Családot, hazát, világot. Ez a te nyelvedben egy szó: otthon. Ne félj hát, mert éjjel bátorítani bizonyosan melléd hullnak majd a csillagok.”

A Magyar Írók Észak-Magyarországi Csoportja és a II. Rákóczi Ferenc Könyvtár szervezésében, 1983. február 21-én, a könyvtár előadótermében **Kalász László** tiszteletére az ötvenedik születésnapja alkalmából rendezett ünnepi est résztvevőit **dr. Környey Lászlóné**, a könyvtár igazgatója üdvözölte. **Fodor András**, a Magyar Írók Szövetségének költő-alelnöke „verum et iustum est”, vagyis „illő és igazságos” módon köszöntötte a „félcentenáriumi” ünnepelő költőtársat. Kalász verseit **Kulcsár Imre** színművész tolmácsolta varázslatos átéléssel és szépséggel. Szavakkal ma már fel sem idézhető az est meghitt, bensőséges hangulata. Nemcsak a jelenlévők nagy számát tekintve, de emberségben és szakmai minőségben, értékben is rendkívüli koncentráció történt ezen az esten. **Kalász Lászlót** körülvették az ország számos pontjáról érkező barátai, ismerősei, tisztelői. A **Hetek** költőcsoportból jelen volt **Ágh István**, **Bella István**, **Ratkó József** és **Serfőző Simon**. A **Mintha rögtön meghalnék** című könyv dedikálására hosszú sorban várakoztak az olvasók.

Horpácsi Sándor valóságghűen és lényeglátóan számolt be az estről az Észak-Magyarország másnapi, február 22-i számában, de ugyanitt még 23-án is jelent meg „köszöntő” és az ünnepi estről hiteles élménybeszámoló. **Fodor András** 27 évvel azelőtt, „születésünk közös hónapjában”, vagyis februárban, a Csillag szerkesztőségében találkozott először Kalász László verseivel. Idézte az oda küldött két vers jellemző címét is: **Tizennyolc hatyútojást leltem és Jóság legyen az ítélet**. Hangsúlyozta, hogy Kalász világa emberléptékű: „Az asztronauták korszakában merészeli kimondani: ‘Nem érdekel a Végtelen!... a Madár izgat nem a Hold!’ (...) Kevés költőnk van, aki ennyire hű maradt a dalhoz, aki ritka ünnepű zord vidék fiaként, magára maradt végvári harcosként is, ennyi derűt tudott megőrizni magában.” A jubilánshoz fordulva érvelt amellett, hogy Kalász méltó az ünneplésre, mert „nehéz időkben, mostoha körülmények közt,

mindenkor szeretetre méltó ember tudtál maradni, olyan ember, akiből a távoli magányban is az együvértartozás sugallata, testvéri üzenete sugárzott.”

Jómagam Kalász László barátai, pályatársai körében, a megye, sőt az ország távoli pontjairól is idesereglett tisztelői, irodalombarát olvasói körében az esthez bevezetőt mondhattam: „Adakozó szeretetében, jókedvében szívesen időznek barátai, ismerősei, tanítványai. Körülötte jókedv fakad, bensőséges szeretet árad. (...) A gyönyörködni tudás jellemzi költészetét is. Nemcsak tanítványait, olvasóit is elbűvöli tehetségevel, költői bravúrjaival.” Költőtársai, a Hetek közül „egyikük sem tartozott a tönkre prófétált, agyonsegített tehetségekhez, Kalász különösen nem. Amíg sok költőnek a sorsa lett költésztéz, Kalász Lászlónak a tehetsége lett költői sorssá.”

(...)

Kalász László születésének 50. jubileumán szülőfalujában, Perkupán felejtethetetlen esten viszonzta a költő ragaszkodó szeretetét a szülőfalu és az edelényi járás irodalomszerető népe. Jelen lehettem és köszönhettem a költőt ezen a perkupai ünnepségen is. Visszaemlékezésem a személyes barátság övezetén túlmutatott, tanulságai mai is közösségi érdekük. Bizonyítékként említem meg, hogy edelényi gimnáziumi tanárként láthattam, mekkora szeretet veszi körül a pedagógus-költőt. Amikor Szalonnán felkerestem, a vonatvezető leszállt, elmondott egy szép Kalász-verset, aztán vidáman kezét fogott a költővel, visszaszállt vasparipájára és folytatta útját. A Rakacatónál, a vendéglőben élénk siető pincér Kalász-verssel köszöntött és barátsággal invitált bennünket...

Az ötvenéves Kalász Lászlót szülőföldjének vezetői szalonnai otthonában köszöntötték. Lakodalommal ért fel az ünnepség. Emlékszem, **dr. Vodila Barna** — akiben a rang, a tisztség nem ette meg az embert — az Edelényi Járás vezetői nevében külön megköszönte, hogy Kalász László kitüntetett költőként sem feledkezett meg soha nevelői, vagyis „emberré tevő” pedagógus-hivatásáról.

Kalászné házatól a perkupai művelődési házba indult az autókaraván, amelyhez hasonló ritkán láthatott a szalonnai templom tornya. Ünnepelőben gyülekeztek a költő perkupai, Bódva-völgyi rokonai, barátai, egykori tanítványai, tisztelői. Kezdetben vendégekként ültünk az első sorokban, de amint közeledett a kezdési időpont és sereglettek az emberek, sorban adtuk át helyünket a karjukon kisgye-

reket tartó fiatalasszonyoknak és az idős embereknek. Az ünnepség kezdetekor a zsúfolásig megtelt teremben a székeken már csak kis-mamák, kisgyerekes anyák és idős emberek ültek, a többiek körben álltak vagy a termen kívülre szorultak. Kalász László egykori fiú- és leánypajtásai kórusban és szólóban csodálatos szeretettel és elismerésre méltó színvonalon énekeltek, táncoltak. Szívből jövő laudációkat mondtak a jubiláló költő tiszteletére. Őket nézve és hallgatva éreztem meg: emberségben, szeretetben ennél többet élő magyar költő aligha kaphat.

(...)

A Hetek körében

Kalász László a hatvanas évek elején új eszményekkel és értékrenddel jelentkező, **Hetek** néven ismert költőcsoport seniorja. **Váci Mihály** segítette felrepülésüket rajban az Új Írásban, ahol **Farkas László** mutatta be őket. Együvé tartozásuk tudatát, az alakuló költőcsoport összetartozásának esélyeit erősítette a Napjainknál **Kabdebó Lóránt** és **Serfőző Simon**. Az évtized közepére kialakult és kötethez jutott, döntően az eredet és világnézet alapján verbuválódó együttes tagjai: **Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Raffai Sarolta, Ratkó József** és **Serfőző Simon**.

A magyar irodalom története 1945-1975. A költészet című kézikönyvben **Kiss Mihály** „Az élménylíra képviselői” című fejezetben ad pályakezdő köteteikről összefoglalást. Indulásukkor jellemző műfajaik a dal, a zsánerkép, helyzet- és életkép, a fiatalos, garabonciás magatartás, élet- és szépségvágy. Művészetükben a dalforma egyre összetettebb, bonyolultabb, egyre teherbíróbb, versbeszédük szaggatottabb és nyugtalanabb lesz, amint dominánssá válik náluk a képzettársítás, a szabad asszociációs képi gondolkodás.

Virtuális összetartozásukban nagy szerepet kapott személyes barátságuk. Nyitottságuk és elkötelezettségük okán többfelé tartanak kapcsolatot az élő magyar költészettel. **Fülöp László** összegezően szólt arról, hogy idővel miképpen rajzolódtak ki költészetük eltérő tartalmai és elütő értékminőségei, a költői hagyományok más és más ágához kötődésük, irányultságuk, valóságsszemléletük és esztétikai látásmódjuk, költői törekvésük eltérő alapelvei. Költészeteszemléjük és életútjuk is másképpen alakult... Kalász karakteres egyénisége, igazi lírai tehetsége a dalköltészet újító, értéktermő művelésével

emelkedik ki — a számtalan különbség ellenére is — a valóban sok szempontból rokon költőtársak köréből.

Kabdebő Lóránt Versek között (1980) című kritikagyűjteményében terjedelmes fejezetet szentelt ennek a költőcsoportnak, **Zimonyi Zoltán** pedig átfogó tanulmányban fejtette ki alakulásuk történetét és jellemző ismérveiket. Hangsúlyozza, a **Hetek** elnevezés, bár tartósnak bizonyult és közhasználatú volt, mégsem emelkedett általánosan elfogadott irodalomtörténeti csoportosítás rangjára, nem vált egyezményes irodalomtörténeti fogalommá, bár több, egykor a Napjaink köréhez is tartozó kritikus és irodalomtörténész ma is vállalja.

A számukra fórumot kínáló Napjaink nagy érdemeket szerzett az elismertetésükért folytatott küzdelemben. Zimonyi Zoltán külön tanulmányban elemezte a Napjaink versrovatának alakulását 1962 és 1977 között, amelyből kiderül, hogy a Hetek kapcsolata a miskolci irodalmi folyóirattal 1968 és 1972 között volt a leginkább gyümölcsöző. Ebben az időszakban csoportos szerepléseik bizonyos fokú műhelyszerű összetartozást is mutatnak.

A Hetek vidékről szervezett csoportosítása egy ifjú költő, **Serfőző Simon** és egy ambiciózus irodalomtörténész-szerkesztő, **Kabdebő Lóránt** kudarccal, de mégsem egészen eredmény nélkül végződött szervezési kísérlete volt. A költőcsoport tagjai, bár névadójukat, Kabdebőt az első, 1972-es tokaji írótáborban látványosan megtagadták, elfogadták és használták „alkotó szövetségük” számszerűsített megnevezését.

Irodalomtörténeti szerepüket, jelentőségüket **Tarján Tamás** tömören összegezi: „Az 1960-as évek közepe táján a miskolci Napjaink és a budapesti Új Írás folyóirat körül szerveződött az a laza kötődésű költőgárda, mely a kritikusoktól a Hetek elnevezést kapta. Közös szellemiségüket vállalták, összetartozásukról versben vallottak, ám antológiát nem adtak ki akkortájt: **Az ének megmarad** c. gyűjteményük csak utólagos, és már változott távlatú seregszámlaként, 1986-ban látott napvilágot.”

Rokonnak érzik magukat indíttatásukban, valóságsszemléletükben, emberi és művészi törekvéseikben, világképi meghatározottságukban, vállalt esztétikai líraeszményük tekintetében. Küzdelmes gyerekkor, fájdalmak és szenvedések, súlyos élettapasztalatok és élmények alakították szemléletüket, költői hivatástudatukat. Világképük fontos jellemzője a közösség iránti hűség, elkötelezettség, fe-

lelősségérzés. A „sajátos nemzeti sors diktálta életanyagból és személyességéből” indultak ki, az „elkötelezetlen, azaz osztály nélküli humanista” attitűdöt hirdették. A magyar irodalomban a Petőfi—Ady—József Attila—Illyés—Nagy László—vonaltól folytonosságát képviselik: „indulásukban legtöbbjükre Juhász Ferenc volt meghatározó, Nagy László, akivel Ágh költői néven író öccse, Nagy István révén kerültek testvéri közelségbe, romlatlan fényű csillagként ragyogott fölöttük mindhalálig, s a tisztaság zászlaja ma is törekvésük előtt”.

A **Hetek** költőit a közös kezdés emléke fűzi össze. Kalász szerint összeköti őket a „sorsköltészet” vállalása, a közös élményvilág, hasonló életsors és valóságsszemlélet, a költői szó társadalmi küldetésének hitvallása a változó körülmények között is. **Váci Mihály, Farkas László, Serfőző Simon és Kabdebó Lóránt** mellett **Ilia Mihály és Kardos György**, vagyis a Tiszatáj és a Magvető nevét szokták említeni nyilatkozataikban. Szervezeti összetartozásuk nem alakult ki, nem fejlődött tovább „az egyéni műhelyek megszervezett közösségébe” (**Fülöp László**). Távlatos eszméi célokhoz igazodtak. **Ratkó József** arról vallott, hogy „nem eszmét, embert akar szolgálni”.

Kétkeziek gyermekei, elsőgenerációs értelmiségiek voltak, a mezei szorgalmat, a fizikai munkát, a szerszámok világát is tapasztalatból ismerték. Egzisztenciájukat népművelő, tanítói, könyvtárosi munkával igyekeztek biztosítani, mert tisztán az irodalomnak csak egyikük-másikük szentelhette magát. Élettörténetük, empirikus élmény- és tapasztalatanyaguk a legfőbb költői és szépírói forrásuk. Rokon ismervük az etikai és közéleti felelősségérzetet — főképpen József Attila és Nagy László szellemében. A közösségi élményeket is kidaloló, társadalmi kötöttségű líraeszményt reprezentálva egyéni úton haladva fejlődtek. A versgondolkodásban, grammatikában, tematikai és szemléleti újításban eltérő vonásaik ellenére a nagyhatású realista líratörténeti irányzatnak egyéni értelmezést adtak. Nemzedéki közérzetük, élményeik, valóság-szemléletük tanulságai szorosan kötődnek társadalmi léthelyzetükhöz. (Ágh István „a kétely nemzedékének” nevezi őket.) Szigorú és magas eszmékkel és normákkal vállalják a közösségi tudatot alakító költészetet.

Összetartozásukat **Az ének megmarad** (1986) című, **Zimonyi Zoltán** által kitűnően szerkesztett kései versantológiában mégis vállalták. (A címadás a **Hetek** névsorát kimondó, Ha a részek címmel és

kezdetű Ratkó-versből származik.) Az antológia megjelenése és bemutatása — 1985 karácsonyát megelőző — fontos irodalmi esemény volt Miskolcon. A Hetekből hat költő jelent meg — a hetedik, **Raffai Sarolta** betegsége miatt maradt távol. Bevezetőjében **Zimonyi Zoltán** utalt arra, hogy a költővendégek, **Ágh István, Bella István, Buda Ferenc, Kalász László, Ratkó József, Serfőző Simon** jelenlétükkel „bizonyítják, hogy létezik e közösség, tagjait vállalt sorsuk és egymás iránti tiszteletük terelte egybe, külső, irodalmi segédlettel.”

Kalász Lászlót a Hetek közül a legközvetlenebb baráti-munkatársi kapcsolat mindmáig **Serfőző Simonhoz** fűzi. A Napjaink szerkesztőségében és az Észak-Magyarországi Írócsoport révén, amelynek régtől elnöke, eredményesen szorgalmazta-szervezte a költő számára a különböző író-olvasó találkozókat, esteket, könyvbemutatókat. Gyümölcsöző összekötőszerepet vállalt a Hetek és Miskolc, Miskolc és Szalonna között.

Kalász versművészete azonban — a szemléletében, világlátásában, a mitologikusan is kiteljesedő népköltészeti ihletést, a „megtartó erők”, „ős hatalmak”, „vén mágiák” hitét tekintve — erőteljesebben **Bella, Ágh, Buda** és **Ratkó** művészetéhez kapcsolható, akik a dalformában is sajátosan egyéni minőséget teremtettek. Széttéphetetlen barátság kötötte a nemzeti sorskérdésekkel viaskodó **Ratkó Józsefhez**.

Ratkó József Félkenyér csillag című kötetében, a **Ha a részek** című versében tudatosítja — **Kiss Annát** is közéjük sorolja — az ország különböző pontjain élő költőtársak összetartozását. (Mások pedig **Tóth Bálintot**, a nagyműveltségű, elmélyült formai kultúrájú költőt is maguk közé sorolták.)

Raffai Sarolta Kalász László és családja iránt érzett, megkülönböztetett szeretetét a végekre szorult költő valóságos élethelyzetét döbbenetes hitelességgel érzékeltető, **Szalonna-falván** című versével is megpecsételte.

Szinte törvényszerű, hogy Kalász László a Hetek költőcsoport-hoz tartozását **Heten** című versében **Ratkó József**re hivatkozva erősítette meg — a **Világ menj világgá** kötet **Kéklík-e remény** ciklusában: „Heten / voltunk / hatan maradtunk / minden percünkbe / behaltunk // földből-szakadtan / szálltunk égbe / fel a mesébe / me-

sékbe”. A vers írásakor **Ratkó József**, a mélyről, „kínnal kirakott kútból” jött „Félkenyér csillag”, már a földi árnyékvilágból az égi hazába repatriált, ezért őhozzá fordulva folytatódik és zárul a vers: „Ratkó József / Te már tudod / a hetedik dimenzióban: / hatunként mint jön / a halál // s meghalunk / hová jutunk / — ha Hozzád: akkor / minden jól van”.

Buda Ferenc karizmatikus személyiség, a történelmi tanulságokra érzékeny, mélységesen etikus költő. Elsőként jelentkezett önálló kötettel, de a Hetek közül ő publikálta a legkevesebb könyvet és verset. Az egyénen túlmutató, a magyarság sorsa iránt elkötelezett, a közösség által „hitelesített”, zárt, szerves és egységes életművet épít. Baráti és eszmei közösségvállalása jeleként Kalász hatvanadik születésnapja alkalmából, az Edelényi Városi Könyvtárban tartott ünnepségen szívbéli laudációval köszöntötte költőbarátját.

Az ének megmarad című versantológiával **Zimonyi** nem a Hetek költői rangját akarta bizonyítani, hanem értékük és jelentőségük biztos tudatában a tematikus egybeszerkesztéssel — a költőkkel egyetértésben, az egyes szerzők nevét a verscímekkel együtt csak a tartalomjegyzékben közölve, tompította egyéniségük színeit — „az időszerű közös mondanivalóra, az egymás szavát vállaló, folyamatos versbeszédre” helyezte a hangsúlyt, hogy a csoportvonások megmutatkozzanak. Méltó fogadtatást kapott a versantológia: **Bíró Zoltán**, **Czine Mihály**, **Endrődi Szabó Ernő**, **Horpácsi Sándor**, **Kabdebő Lóránt**, **G. Kiss Valéria**, **Kovács István**, **Kovács Dezső**, **Olasz Sándor** írt róla ismertetést, kritikát vagy esszérecenziót.

Zimonyi joggal hangsúlyozza: **Kiss Ferenc** erőfeszítése volt az egyetlen, amely a Hetek költőinek nemcsak szárnyacsapásait konstátálta, hanem repülésük ívét is mérte. Ő mutatta ki meggyőzően, hogy **Ágh István**, a testvérbátyjával azonos tárgyi valóságból és életanyagból hogyan teremtett szuverén, egyéni lírát. Az ő eredményeire is támaszkodva helyezi Tarján Tamás **Ágh István** költészetét a mesterségbeli tudásban és újításban igen eredeti **Tandori Dezső**, a nagy 20. századi létösszegezést alkotó **Orbán Ottó**, „a felhőtlen életöröm manapság szinte egyetlen poétája”, **Csukás István**, és a

határainkon túli magyar líra jelesei közül is kiemelkedő **Tolnai Ottó** mellé.

(...)

A hatvanadik születésnap: köszöntő Edelényben

Az edelényi Városi Könyvtár régen látott annyi embert, mint 1993. február 3-án, a Kalász László hatvanadik születésnapjára rendezett emlékünneepségen, amelyet szépen megszervezett és rendezett **Slezsák Imre** könyvtárigazgató ügyszerető utóda: **Laki Lukács László**. Eljöttek a költő barátai, tanítványai, ismerősei és tisztelői a Bódva völgyéből, a megye különböző településeiről, az ország különböző tájairól. Előzetesként levetítették az 1981-es Kalász-portréfilmet. Ebből is láthattuk: ebben a zűrzavaros világban Kalász László milyen példásan meg tudta őrizni: önmagát, hitét, emberségét és reményeit.

A Ratkó József és Raffai Sarolta halálával öt főre apadt Hetekből a Kalász Lászlót legrégebből ismerő **Buda Ferenc**, az egykori debreceni diáktárs tűnődött el azon, hogy társa 60 éves lett: „Hogyan történhetett? Hisz még csak az imént voltunk tengő-lengő húszévesek, amidőn három napod ha vers híján múlt el, már a végső kiapadást panaszkodtad. Közben történt egy s más az országban is, velünk is, villanásszerűen megházasodtunk, gyerekeink születtek, majd hipp-hopp fölcseperedvén, maguk is házasulandó korba kerültek.

Így vált a fejünk felett elhúzódó idő mérhetővé, szemlélhetővé. Meg persze a rajtunk ejtett rovasok által, hisz mi tagadás: némely tekintetben megfogyatkoztunk, egyben-másban viszont gyarapodásnak indultunk. Továbbá: több lett azóta a külsődleges szabadság, még nagyobb a tülekedés, a láрма. Gondjaink azóta sem csillapodtak.

Verseid csodáját fogalmilag megmagyarázni aligha tudnám. Vajon összerakható-é újból a szirmokra, porzókra, bibére szétszedett virág? Ám azt biztosan tudom, hogy már kezdetben is kész költőként szólaltál meg, mintha csak fennhangon folytatnád azt, amit időtlen idők óta némán faggattál-formálgattál magadban.”

A költői szépségű köszöntő zárógondolatait hiánytalanul idézzük: „Hűséged, tiszta őszinteséged s a lelkedben lakozó belső szabadság máiglan megőrizte egykori lényedet, lényegedet. Nem omoltál, nem romlottál, csak fényesedtél, mint a Jósua, a Bódva, a Rakaca medrének kövei. S amiképpen az ő vizük tengerből jön s tengerig hatol, a Te szavad is, mert szívből jön: szívig hatol.

Áldassék szülőfölded: ábeli rengeteged, ahová visszatértél, ahonnét szívedben soha el nem szakadtál. Tartson meg Isten szeretetiddel együtt egészségben.”

Köszöntőmet Kalász-parafrázissal kezdtem: „Kicsi az én erőm, hogy jutalmad megadjam, és több az érdemed, mint az én hatalmam.” Edelényben újólág megtapasztaltuk: a szülőföld emberei magukénak vallják Kalász Lászlót, kötődnek hozzá, olvassák, ismerik és szeretik verseit. A Kalász-verseké volt a főszerep. Megcsodálhattuk **Kulcsár Imre** versmondását, aki évtizedek óta híven kíséri a költőt az író-olvasó találkozókra, költészet napi ünnepségekre. **Buda Ádám** énekmondó arról beszélt, hogy a Kalász-vers szövege és zenéje mennyire egy töről fakad. **Dinnyés József**, aki már régóta több Kalász-versnek is „daltulajdonosa”, a közönséget is megénekelte.

Az ünneplés kivételesen bensőséges hangulatát egészítette ki és fokozta a vacsora, mindaz, amit gondos asszonyi kezek varázsoltak az asztalra. Hajdanvolt hagyományt támasztottak fel ezzel, hiszen nagy kultúrákban, kiváltképpen a görögben kedvelt tradíciót újítottak fel egyénien: a tanácskozásokat, tudományos vitákat követő szimpóziumot, vagyis a szellemi és a gasztronómiai örömök együttes élvezetét, a léleküdtítő beszélgetéseket poharazás és étkezés közben, amely Platón idején irodalmi műfajjá lett. Edelényben azon az estén valóban szimpóziumot rendeztek, amelyen jól rimeltek egymásra a szellemi és testi örömök.

A hatvanéves költőt köszöntötték Jósuvafőn és bensőséges ünnepségen szülőfalujában, Perkupán is. Budapesten, az Írószövetségben a Kalász-esten **Győri László** költő mondott bevezetőt. Mindhárom alkalommal a versszerető jóbarát, **Kulcsár Imre** színművész tolmácsolta nagy sikerrel a költő verseit.

Az edelényi Városi Könyvtár **Laki Lukács László** szerkesztésében és **M. Takács Lajos** lektorálásával megjelentette az **Edelényi Füzetek 5.** számát. A jubileumi kiadvány Feledy Gyula 1993-as Kalász-portréját, Buda Ferenc köszöntőjét, Raffai Sarolta és Fecske

Csaba Kalász Lászlónak ajánlott versét, Kalász László munkáságának bibliográfiáját és egy esszét tartalmaz.

Az Új Magyarorszáiban **Pomogáts Béla** „**A nehéz szó költője**”-ként aposztrofálta Kalász Lászlót és méltatta emberi és költői érdemeit, eredményeit. Hangsúlyozta, a magyar vidék gondjait átélve költészetében a megélt gondok „végül szétfeszítették a kezdeti harmóniát, sötétebb képekkel váltották fel a derűs természeti idillt, ugyanakkor megedzették a költőt, elszántságot érleltek benne, s erősebb profilt adtak annak az elemi etikai biztonságnak, amely **Kalász László** munkáját mindig is vezérelte.”

Tömören foglalta össze Kalász versművészetének lényegi ismerveit: „A diszharmonikus élményvilág, a társadalmi létben szerzett tapasztalatok, amelyek következtében a költő már a hetvenes években jól érzékelt a magyar társadalom belső feszültségeit, elbizonytalanodását, természetesen a költői szemléleten és kifejezőmódon is nyomot hagyott. Kalász korábban a dalformát kedvelte, biztos szerkezetekben és arányos szóképekben fejezte ki harmonikus közérzetét. Később több lett a zaklatottabb gondolatmenet, a megtört szerkezet, a groteszk kép, sőt töredék. Máskor az epikus költészet hangja vált uralkodóvá: a dalokat lázasabb beszámolók, vallomások követték.” A **Nehéz a szó** című, válogatott kötetének címére utalva zárja köszöntőjét: „Ezt a ‘nehéz szót’ beszéli: a világ terhéért vállaló költőiséget és súlyosabb felelősségterhet képviseli Kalász László költészete.”

Szalonnai Kalevala — „a líra sörkatonája”

Sokan azt tartják róla, Kalász Lászlót a Jóisten is jókedvében teremtette, hamisítatlan lelket, jó humort lehelt belé. Ezért tudja szellemes nézeteit veleszületett humorral képviselni. Sokak szemében kesernyés, szkeptikus bohócszerep, amit a kicsit szégyenlős, visszafogott, érzelmrejtő Kalász vállal.

Kaló Béla így látatja földijét a **Szalonnai Kalevala** című, a **Kalász összes verseiről** közölt írásában: „A népmese, a mese, a mítosz, a rege világa, s a természet az öntörvényű kerete művészetének (s közben ott az arcán a gyerekes kíváncsiság: hogyan fogadod akvarelljeit, merthogy fest is). Egy szemlélődő, kissé kócos öreg kölyök,

aki néhány percre megáll elmélázni, de többnyire presszókban látni sörözni vagy borozni. Falusi emberek között. Hrabal Kerskóban = Kalász Szalonnán.”

Tarján Tamás tehetséggel megfogalmazott, csipkelődő szeretettel sokat idézgetett meghatározása szerint Kalász irodalmunk „sörkatonája”. A **bon mot**, vagyis a találó, szellemes „jó szó” lelőhelye Tarján remek Kalász-paródiája: **„JÓZSEF ATTILA / díjjal a zsebben / vezérnek lenni? Nem vágyom rája / Élek tovább is kenyéren / Szalonnán / Maradok a líra / sörkatonája”.**

Fecske Csaba Túl az Óperencián című, Kalász Lászlónak ajánlott paródiáját Kalász neve alatt jelentette meg az Észak-Magyarország (1975. máj. 11.). Kalász tapintatára jellemző, nem is vette észre — mert nem is akarta — a szerző nevének elcserélését. Fecske paródiája szeretetben fogant: „Perkupán, vén Perkupán (...) gallyad fagy ne messe le, / ki hitedbe öltözik / többé ne vethesse le!”

Ez a kissé félszeg, kedves modorú, jó humorú ember jókedvében „Laczy”-nak írja a nevét. A közszeretnek örvendő, mindenkinek „Laci bácsi”, vagy „Tanító úr” emberként és költőként is képes arra, amit a „huligánnak” csúfolt Jeszenyin a költői hivatás részének tudott és csodálatosan kifejezett: „Énekelni nem tud akárki. / S nem tud mindenki almaként / gurulni más elé a sárba. / Szeretném most magam kitárni. / Ez: a csavargó nagy vallomása.”

Kalász a szülőföld szeretetének áhítatos megvallója, lokálpatrióta, olyan értelemben, ahogy lokálpatrióták voltak a mítoszian nagyok, Periklész, Szophoklész, Dante, Goethe, Arany János, avagy a kortársak közül Nagy László, Fábry Zoltán stb. Mondanivalója mögött a maga teljességében áll helyt. Az észak-magyarországi régióban mindig is voltak olyan tollforgatók, akik hangsúlyozták: Kalász nem provinciális, neki provinciája van, amelyben él, sokat olvas, és gondolkodik. Őrá valóban érvényes Fellini igaza: „Ami provinciális, az ad erőt, szépséget, témát...”

Igaz, hegyek közé szorult, patak- és tóparti provinciája magányba zárta, életterét izolálta. A magány általában csak konzerválni tud. Kalász érdeme: az ő magánya edzeni és ihletni is tudott mindmáig. (Bátorság kell a magányhoz, a csendhez, nagy nevelő erő rej-

lik bennük, ha mindkettő föltétlen!) Ebben a nemcsak geográfiai értelemben határolt léthelyzetben Kalász László Illyés Gyula útmutatását követi „A szél kihívásaira a fa gyökereivel válaszol”.

Mennyi frázis, rosszindulat, kicsinyes irigység, nagyzásból született, készületlenséget leplezni akaró gyanakvás, tisztázatlanság nehezítette életét. Mégsem engedte, hogy értéke alá kényszerítsék ott sem, ahol mennyiségi alapon számolnak, de nem mérlegelnek, főképpen pedig a minőségelv alapján nem értékelnek. Látva a vidék kiskirályait, hányszor sóhajthatott föl: „Mit ér a bölcsök köve, ha hiányzik hozzá a bölcs?”

De lehet-e itt más a jelszó, mint a „Felemelni e tájat, ahol szívünk s nem a munka nehéz.” Küzd az „élesfogú magány” ellen, hogy ne váljon béklyózó fájdalommal. A „tűzközeliség” előnyeit nem élvezhette. Neki elismerést csak teljesítmény, a költői érték szerzett. Költészetében az abaúji dombok havas sörényére csillag tapad, az ügető szelek fényekével szántanak hóbarázdát, reggelenként hosszú ködök gomolyognak. Petőfi, Arany, Ady, Móricz és József Attila arcképei alatt naponta ismétlődött újjászületése a gyermekarcok tükrében. A hazát visszavarázsolts csodaszarvasnak látta, amelynek évezredek szaruágain égbe szökell a jelen. Gallyain fészkeinkpalotáink rügyeznek, repül a tavaszban, csapdákon-vermeken át a jövőbe igaz gyermekeivel.

Egyes kutatók szerint Örs vezér szalonnai ága települt meg ezen a tájon a honfoglaláskor. Az Árpád-kori emlékek mutatják, itt is épült a múlt időben maradandó. A templom a falu ékessége, idegenforgalmi látványosság. Erdélyi színeket idéz az arányos templomépület és a különálló harangtorony szépsége, tájhoz illő, pompás elhelyezkedése a hegyek karéjában. A múlt szalonnai üzenete ez a jelenkori építészeti egyhangúságban: „**Német tatár török felett / őrizgettél magyar eget / körötted magyar föld fakadt**”. A magyar megmaradást példázza: „bárha ért minden fürtelem / és gyötrelmes történelem / renghetett irtózva a templom / de magmaradt a fundamentom”.

A verset záró „Erős várunk” a Luther-zsoltárt idézi, amelyről Hegedűs Lóránt írja: „a reformáció forradalmi himnuszát, az Isten és

ember forradalmi egységét hirdető éneket, a Mendelssohn Reformáció szimfóniájában, a Johann Sebastian Bach annyi alkotásában felzendülő 'Ein feste Burg ist unser Gott' című Luther-költeményt: „Erős vár nekünk az Isten” — József Attila fordította le atmoszférája szerint a leghitelesebben, a legdinamikusabban, a legklasszikusabban, legmaibban, szinte azt tudom mondani: egyedül érvényesen!” A zsoltár szövege az „Erős vár a mi Istenünk” változatban — ahogyan a református énekeskönyvben áll és énekelni szokták — is jó, de a József Attila-i átköltésnek nincs párja.” Mindezt tudatosítja bennünk a Kalász-vers befejezése: **„csöpp példája kicsiny hazámnak / mindig mosolygok mikor látlak / folyton újulsz miként országom / — „Erős várunk” — fakad a számon”**.

Hűség a dalhoz

Kalász László egyéni, eredeti hangon **unisono** énekel a kortárs magyar líra sokszínű kórusában. Líra-poétikai szempontból legkedveltebb műfaja a dal, amelynek számos változatát sikeresen műveli. A táj- és hangulatlíra, a helyzetdal, szerelmi dal, önerősítő ének példái sorjáznak köteteiben.

Kötetről kötetre keményedik Kalász költői hangja, és látásmódja illúziótlanná válik. Kiteljesedik képalkotó tehetsége, versformáló ereje. Kötetei, ciklusai nemcsak tematikusan, de a látásmódot tekintve is szerves egészet alkotnak. Nem zenekari zengés, nem asszociációs zuhatag, a szólóhangszer magánritmusa jellemzi líráját. Líráját az arányos versszerkezet, a rövidség, az egyszerűség, az áttekinthetőség jellemzi. Hű maradt alapműfájához, a dalformához. Nem idill nála a harmónia, csak vágy, kiküzdött eredmény a dalszerű remekekben is: a belső magatartás és az érzéki megjelenítés önmagában nyugvó összhangja. Dalainak esztétikai minősége nem érzéki, inkább bensőséges. De tud derűs, könnyed, sőt fanyar és borús is lenni. Kísérletezik a diszharmonikus, a groteszk és a komikus változataival. Művészileg szinte tökéletes verseinek őszinteségében az alkotás igazsága érződik.

A művészi helytállás nála hűségként jelentkezik. Morális felelősség köti korához, társadalmához, szülőföldjéhez és népéhez. Ismeri a maga világát, kutatja a sorsalakítás esélyeit. Nem utánoz, senkit nem követ. Ha a költő személyiségéhez viszonyítjuk a verseit,

a hűség, az őszinteség és eredetiség esztétikai minőségeit állapíthatjuk meg. Ténybeli hitelesség, lényegszerűség, mély őszinteség jellemzi líráját. Ebből adódik művészi valóságossága, erőteljes, gyönyörködtető funkciója. A lényegszerűség a belső igazságból, emberi jelentőségből születik. Lírájában életerő, a természet bősége és szépsége nyilvánul meg. Bensőség-értékét az erkölcsi eszmék, a közösségi érzések adják, amelyekre igen kényes és fogékony: „Áhítat kéne gyermeki csodálkozás / havakkal hulló / kék látomás”. A gondolati elmélyülés sem hiányzik jelentősebb verseiből, amint az egységes átforgatás és a művészi távlat is éppen ezekben a legteljesebb és legtekintélyesebb.

Tudatosan szűkíti horizontját, hogy a láthatárig biztosabban vehesse hatalmába a maga régióját: „nem érdekel a Végtelen! (...) a Madár izgat nem a Hold!” A reménnyel együtt él benne a kétely, a félelem. Az álomszövő éj múltával csak a kakasok kiabálják: **HOL A JÖVŐ HOL A JÖVŐ?**

Számára az ismétlés, a meghökkentő ellentétezés, az alliteráció gazdagsága és változatossága hatásos versépítő eszköz: „hog' vonhatnám le fel sem vont vitorlám” (**Elnézem Berzsenyi**). A kettőspont és a felkiáltójel vált leggyakoribb írásjelvé. Kedveli az egyéni formákat. Leleményes szóalkotó és ritmusteremtő. A sejtetés, elhagyás-elhallgatás eszközével, a kérdőjeles formával is mind gyakrabban él. Jellemző költészetére a tudatos és feszes szerkesztésmód, a versalak szigorú zártsága. A versforma sajátos világképet, gondolkodásmódot tükröz és hitelesít a Kalász-versben. A rövid, egy képből kibontott és végigvezetett vers a költői eszményképe. Finom ívű, egy tömbből alkotott versei a szüksézszerűségig rövidek és tömörek. Néha olyan érzésünk támad, mintha a Kalász-verseknek nem is lenne tömegük, kiterjedésük, csak kecses sziluettjük. „Sosem akarta nagy formátummá szervezni az egyes verset, mégis nagy formátuma van a versfolyamnak, mert nyolc-tíz sorban képes összefoglalni mindazt, ami az adott verspillanat tartalma, s a következő időtartam sem akar több sorra jutni” — állapítja meg **Iszlai Zoltán**.

Célja a gondolathoz igazított versforma, a kifejezés egyéni, markáns pontossága. Legjobb versei emberi sorsjelképek. Ezekben a részletek eleveenségén túl a mozgalmasságra, egységet és szervezést teremtő költői képességre is rácsodálkozunk. Igaz, Kalász egyik legnagyobb erénye, a spontaneitás, az áradó líraiság nemritkán korlátozhatja is művészetét. Több verse éppen ezért széteső, fegyelme-

zetlenül, lazán szerkesztett: a bőbeszédűség, túlírtág, esetenként a narratív elem háttérbe szorítja a kifejező funkciót.

Alapvetően azonban tiszta költői látás, világos nyelvi formálás jellemzi művészetét. Sajátos, üde hangja és színváltozatossága gyönyörködteti az olvasót. Csak látszatra statikus és idilli, valójában belső feszültségekkel terhes ez a versvilág. Egyetlen szemléleti képbe képes egybevonni a falusi ember házatáját a világmindenséggel. Ebből ered verseinek naiv szépsége, folklór-misztikuma. Nála a csillogok lökdösődnek, nyüzsögnek, alig férnek el a tág égbolton, néha egymásnak is szaladnak. Nem nagy sodrású, nem zuhatagos költészet ez, hanem tiszta, áttetsző, mint a Bódva patak vize, amely a stórszi őrfenyvesek közül csörgedezik alá, „fut énekelve” Kalász szülőfaluján át, lakóhelyének határában. Egyetlen képből kinövő-kivirágzó verseiben „bokron havon és úton át / madarakban emlékezik”, együtt lélegzik a tájjal és természettel. Nem kísérletezik lótuuszszal, pálmával a „kies Bódva-völgyben”, ahol gyönyörű tölgyek, fenyők és cserfák nőnek, borókabokrok virulnak, ragyogószép napraforgók nyílnak. Spontán, eredeti és szuggesztív költészetében felerősödött a „kalevalai” hang, képvilág, szókincs és ritmus. Nemcsak a dalforma, a szabadvers is Kalász benső lényéből fakad. Költészete panasz helyett gondot tudatosít, helyhez illő, eszményeinkhez méltó gondokat és feladatokat.

Az első sorba beolvasztott címek a versegész formai szempontból is egységesítő megoldást mutatnak. Valamikor ezek a mintegy iniciáléként kiemelt fél vagy egész soros címadások, a dacosan elhagyott mondattagoló írásjelek hiánya szelíd formai lázadásnak számítottak, később megszokottá, minősítő védjeggyé váltak. Versindításai erőteljesek, hangsúlyosak. Invenciózus szóalkotó lelemenyessége, ritmusteremtő képessége egyéni formákat hozott létre. Szélesen áradó verseit karcsú, vizuálisan is jellegzetes mederbe tere-li. Az apró, szapora lélegzetvételekből eredő sorok adják a Kalász-vers ritmusát.

Általában elhagyja a központosítást, nem szívesen használ nagybetűt. A mondathatárokat, az írásjeleket mégis érzi az olvasó a tiszta belső tagolás, a gondolati s képi kifejezés révén. Tudatosodott az ismétlések, az alliterációk versformáló hatása. Termékeny versépítő elemmé vált a meghökkentő ellentétezés. Mind gyakrabban él az elhallgatás-kihagyás módszerével, sorbotlásai, tétova sormetszetei a forma iránti fölányességről vallanak. Ironikusan idézi föl a „havak-

kal hulló kék látomást”, a fényben „széttárt szárnyon a Békét”, hogy megragadva az alkalmat, kimondja ítéletét „minden barom és kiskirály ellen”, akik „látványosan **érdemük** őrzik.”

Kedvtelve képezi újra a szavakat. Hangutánzó képességének bizonyítéka: „Csörlő szarka csörr, csörr, csörr / Kári varjú kár kár”. Mértéktartóan él a tájnyelvi kifejezésekkel, a helyi színezet költészetében nem válik provinciálissá. Feszés szerkesztésmód eredménye a kivételes zártság a versalakban és az a jellegzetes egység, amely nem egyneműséget, hanem sajátos organikusságot jelent. Versmodora, stílusa egyéni, máséval össze nem téveszthető. A gondolathoz igazodó egyszerű formát kedveli, a kifejezés markáns pontosságára törekszik.fölláztatja a strófaszerkezetet, váratlan csúsztatásokkal, áthajlásokkal hol elaprózza, hol megnyújtja a versmondatokat, s ezáltal a modern líra effektusait idézi: a szabadon áradó versbeszédet, a kihagyásos, enigmatikus szerkezetet. Ugyanakkor változatlanul a népköltészetre emlékeztet (...) a természeti képek gyakorisága, a szókins archaikus, tájnyelvi rétege, a lírai én állandó jelenléte, közvetlen megnyilatkozása.”(**Simon Zoltán**).

Kalász költői eszközeiről a **Hol vagy jövődó?** verskötet kapcsán foglalta össze **Zimonyi Zoltán** a legjellemzőbb ismérveket: „Kalászt a sorsa fűti ihletté, eszköztárát költői látása és ízlése változtatja. Többnyire jól. Erős a rímkészsége, hajlamát a nyelvi groteszkre hol rímhumorral (kőrmök-karmok; kengyel-angyal), hol rendszerint a verskezdetben alkalmazott — belső rímmel éli ki. (Az ingerek és undorok, A bazár bezár). Versindítása kihívóan hangsúlyos (...) az alliteráció markáns versképző elemét (**Világ virít, Felhő Felhőnek támad**) vagy meghökkentő ellentéteket alkalmaz (**Kelek, mert este lesz; Fogy a hó, nő a víz; Sötétségük van a fényeknek**). Gyakran él elhallgatással-kihagyással, a szavak újraképzése a zeneiség és a mozgalmasság élményét fokozza (estvéllik, széteseng, csörrög), pazar bőkezűséggel szórja a hangutánzó és hangfestő szavakat, a tájnyelvi kifejezések mértéktartóan festik a helyi színeket.”

Kalász szívből, önfeledten tud dalolni. (Sokan állítják, 1983-as hangszalag-operációja előtt nála szebben senki sem tudott énekelni Szalonnán.) Verseit úgy is lehet olvasni-hallgatni, hogy csak a zeneiségükre figyelünk, mert csak a hangzásra figyelve is gyönyörködtetnek, fülnek és szívnek szóló élményt adnak. A Kalász-vers olvasásának valami hasonló igénye él **Kaló Bélában** is: „Csak szigorúan a verseket olvasni, nem elhelyezni sehová térben-időben, csak élvezni

a ritmust, a verszenét, egy kedves, csibészesen időtlen művészt, aki vigyáz a mi álmainkra, s dalol, hogy önmaga is érezze a 'röpülés' boldogságát."

Farkas László a Mintha rögtön meghalnék című kötet kapcsán figyelt fel a „múlhatatlan fiatalosság” bizonyítékaira, arra, hogy a költő mer kihívóan eklektikus lenni, össze nem illő dolgokat természetesen módon illeszt egymáshoz, egyszer választékos „fentebb stílusban” („Mikor kelet rőt fényeivel villóz a Nap”), máskor szőte-remtő eleganciával beszél („viadalozik”), máskor pedig parasztegyszerűséggel derengeti fel „a Kalevala nyelvi világát, zsolozsmázza ragrímeit, kamasz inverziót vet a strófa végére” — „fülemig ér nevetésem — sírtam volna pedig éppen” —, másutt Kosztolányi ravasz rímeit forgatja. A 'havakkal hulló kék látomás' mellé szemrebbenés nélkül odatűzi a frivol neológ 'befürösz't ígét.

Bár napjainkban sok költő és kritikus korszerűtlennek ítéli a dalformát, Kalász László mégis kitart kedvelt műfaja mellett. Halk, csendes szavú dalaiban, verses üzeneteiben az élőbeszéd közvetlenségével tud szólni. Sorai karcsú, változékony rendben futnak, elegáns egyszerűségbe öltözik verse. Intuitív költői világot teremt. A spontaneitásból fakadnak legfőbb erényei és a károsító veszélylehetőségek is. A szemérmes, póztalan, már-már szikár tárgyvilagosságra, egyszerűsége törekvés a tiszta, áttekinthető szerkezetű versformákban és a képalkotásban is kimutatható. A pályakezdés köteteiben költői eszköztára nem igazán gazdag és változatos, de karakteres. Képi világában népmesei ízek és szürrealista vonások keverednek. Képzékenysége magas fokú. Az ihletadó táj nemcsak szemlélődésének tárgya, de létének erőt adó közege is, amely legszebb gondolatait és sugaras fényű, tündérkedésre ingerlő képeit sugallja. Még a rövid, dalszerű versek is gazdagok napfényben, természeti színekben.

Néha „negatív festést”, eljárást alkalmaz: letűnt szépségben mutatja fel a romlást. Vádoló szavakba rejt a reményt. Játékos kedve is gonddá változik: „örömöm kőből tulipán / illata nincs csak neheze”. Képteremtő fantáziája a tündériből, a fénylőből hirtelen vált tragikusra. Költői nyelve és látásmódja rendszerint a természetközelség által marad dinamikus. Jellemző rá a sajátos szófüzés, az erőteljes dallam, a villódzó természeti színskála, az érzelmességtől mentes természetlátás. A természetben szeme és képzelete gazdag tárgyi világot talál. Természetélményének intenzitása fokozódik köl-

tői fejlődése során. Nem pasztelles elmosódottság, hanem üdeség és hangszín-változatosság jellemzi. Lírájában „könnyek szemerkélnek”, „a hold elszegődött: egy fának gyümölcse lett”. A dolgok költészete ez, az objektív mikrovilág érdekli a költőt. Mikrokozmosza néha hűvös: „gyönyörűk a gyopárok / szikláin velük állok / felhőutak fölöttem / szelek égbetöröten” (**E gyötrelmes időben**).

Kalász László nem a pódiumnak, hanem a figyelmes olvasónak szánja képre és zenére érzékeny költészetét. Verszenéje finom húron szól, nem véletlenül fedezik fel újra és újra zeneszerzők (Dinyés József, a Kaláka együttes, Cseh Tamás) és zenekedvelő fiatalok. Képi telitalálat: „a pardon röpké mosoly csak”. Tekintetének „sugara megfagyott népdalok / virágminták / és kacskaringós / hímezett madarak”. Lírái mitológiát épít különös varázssú, olykor népdalszerű, máskor ősi zengésű muzikalitással meglepő költészetében. A mindennapok csodái ígésző varázslattal áradnak versebe: a Nyugat ott van, ahol „Napnak dunyhát tereget éjszakára / a hegyháton szénát szárítgató ángyom”, a szél pedig ott, ahol „a bátyám inget izzaszt hajló hátán”.

Kép és élmény bensőségesen kapcsolódik össze. Ami másoknál irodalmi hír, hírtétkü információ, az Kalászra ritkán hat, ő a megélt élményeket, a megtapasztalt valóság élményeit árasztja versebe. Legjobb versei bizonyítják, hogy jelentéstágító asszociációi nem szűkek, nem ösztövérek: „Tarolt ágakon / tébolyok: / gyümölcseimet hova tettem!”; „céljaimban nincs irány / csak a véges vége”. Legjobb verseiben a gondolati elem sem marad el a képi megformálás mögött. A tárgyakra rejtőzködés következménye, hogy néha a festészet kompozíciós elvét véljük felfedezni verseiben (**A fa ágán a hold, Szikbeszéd**).

A „Mit tehet a költő?” kérdés az ars poetica jelenkori lehetőségeit fürkészi. Kalász László ismeri Nagy László figyelmeztetését: „A legnagyobb szerűbb vers is, ha nincs közönsége, csupán félszárnyú madár: nem teljesítheti küldetését.” Kalász közös feladatnak tudja a természet iránti szeretet megtartását, a szülőföldhöz ragaszkodás, érdeklődés erősítését. Azok ellen emel szót, akik „serények a közös gondot” letörölni. Óvakodik az ars poeticától, mert egyetlen vers nem helyettesítheti egész költészetének szemléletét, költői, eszmei állásfoglalását. Az ars poetica általában az irányszabó költők műfaja. „A programosan ‘ kozmikus ’ pályatársak irigyelhetnek azért a képességért, amellyel élete természetes közegét világnyivá tudta tágítani.

(...) egy eleven áramlás részeként volt jelen a világban, a tájban, mely körülvette. Ez a sajátos létezésélmény fejeződött ki verseinek bensőségesen lüktető zeneiségében is” — állapítja meg Kiss Ferenc.

Célja, hogy mennél jobban megértse a népdalt, a népmesét, a népköltészet absztrakcióit. Azt vallja, a vers akkor közösségi erejű, ha nemcsak az egyéni sorsnak, hanem a világnak is sorsszerű megéléséből fakad, a költőnek és a versnek ma is van missziója. A vers az írástudók felelősségét feltételezi, nem csupán önmegvalósítás. Az a célkitűzése, hogy a versei segítő tettekké váljanak, segítsenek megszüntetni a „meggémberedett szederjes világ” közönyét. Költészetében a bölcs derűt és a kízó fájdalmat a költészetbe vetett hit szervezi harmóniába, amelyből bensőséges költői világa fakad, amelynek „hitelességét a megszólalás tisztasága, őszinteségét a hang személyessége adja. (...) világosan rajzolódik ki az a konok következetességgel megélt költői magatartás, mely e líra üzenetének morális megalapozottságát adja” — állapítja meg **Keresztury Tibor**.

Ha egyetlen verssel nem is lehet érzékelteni egy életművet, mégis vannak Kalásznak, a „kedvesen kesernyős helyzetdalok” (Tartán Tamás) költőjének ars poetica jellegű versei is. Ilyen a **Színt vallok a szelekkel** című nagy szintézisverse, költészetének egyfajta művészi foglalata. Ide sorolható a **Végtelen rét havában**, és részint a **Távol a sík mezőn** kezdetű is, amelyekben a hivatás és küldetés esélyei fogalmazódnak meg.

Imre Lászlónak arra a kérdésére, hogy ma sok helyen azt hallani, hogy a világ változása megkérdőjelezte a művészetek, így a líra sok évszázados funkcióját, a művészek és költők a művészettel és a költészettel foglalkozzanak, a világ más dolgai már nem rájuk tartoznak, ezt válaszolta: „Én soha nem hittem, ma sem hiszek benne, hogy a vers születése, világrahozása önmegvalósítás csupán. Ez lehet egy jó iparos dolga, a művészé nem. A vers az olvasónak, mindnyájunknak íródik. Ez felelőség, nem pusztá önmegvalósítás.”

Hogy ne csak a költő szárnycsapásait számoljuk, hanem fejlődésének ívét is próbáljuk bemérni: meggyőződésünk szerint Kalász László eddigi életművében kettős, magasra ívelő vonulatot látunk. Az egyik felívelő vonulatot — **Bata Imre** kedvelt fogalmaival szölvé — szám szerint kevesebb, de nagyobb lélegzetű költeményei alkotják: a méltán híres „**Ökrök**”, vagyis a **Szarvuk hegyével** című verstől indul, a **Végtelen rét havában**, a **Színt vallok a szelekkel**, a **Nem tudsz** című költeményekkel magasodik fel a **Világ menj vi-**

lágga verseskötet **Óriási ágyon** című, kötetzáró költeményéhez. A poétai életmű másik, számszerűen nagyobb és nem kevésbé jelentős, méltán elismert felívelő vonulatát az **Anyámnak kontya van, Fut énekelve, Nehéz a szó, Ne dűts ki szél, Mintha rögtön meghalnék, Pilátus vagyok, Vad kék lovak, Szívvel és ésszel, Kéklík-remény, Eltért az út, Olyan fehér lett a világ képezi.**

„... áldjon Isten mezőkbe!”

Kalász minden leírt sorát vállalja. Különösen időszerűen érzi ma is a „végre mérj meg / kit hajt gond s kit csak / könnyű érdek!” igényét, és az „élhetni bátran, tehetni / merészen” jogát. A **„kies Bódva-völgyben”,** a Cserehát magaslatain és leányhajú szomorúfüzfája alatt emberként és költőként is a **vir iustus-t,** az **igaz embert** és az igazi költői tehetséget példázza: olyan magasra nőtt, amilyenre csak lehetett; a lehető legmagasabbra. Kalász László a Bódva völgyében a magyar élet jelentékeny dalos költőjévé tudott válni. Nem öncélúan szállt fel a fohász a Bódva partján, a dombnyi hegyek közt: **„hadd nőjek e kiseded magason / azzá én is: mi lehetek”.** Legfőbb vágya, hogy teljesüljön a remény: **„Csak lennénk végül boldogak”,** hogy **„a jövődő közös hívásunkra visszafeleljen, hogy mezőnkön bogáncs ne teremjen, kohónkból salak ne hullongjon, hogy színt vallhassak a szelekkel.”**

Nyomon követhető, hogy a hetvenes évektől fogva hogyan erősödik fel a vívódó hang, költészete elkomorul, drámaisággal telítődik, megnő az egyéni fenyegetettség, kiszolgáltatottság, védtelenség félelme. Szomorúan, majd riadtan és kétségbeesve veszi észre: legszebb emberi és költői céljai „az idő lejtőjén visszagörögnek”. Végül már csak abban reménykedhet, hogy ahol bőven van tövis koszorúnak, tölgyfa fészületnek; „Pilátus rengeteg kerül / dögivel hóhér és poroszló / majd csak akad egy Krisztus is”. A **Mintha rögtön meghalnék** kötet nevezetes versében azonosult a krisztusi szenvedéssel is: „Pilátus vagyok / s Krisztus is / percekre feszít vak ítélet / ne is legyen feltámadás / de amit élünk legyen élet // golgoták a domboldal / gondjaim már fészületek / mosom kezem Bódvánk vizében / utána felfeszülhetnek”.

Kalász László azt is tudja, hogy az idő múlása ellen egyetlen orvosság, ha méltósággal tudjuk elviselni. Babits gondolata, hogy

„Nem az énekes szüli a dalt, a dal szüli énekesét” Kalászra is érvényes. Olyan spontán, önkéntelenül teremte a verset, mint gyümölcsfa a gyümölcsöt. Annyira a versírásnak élt; mintha nem is ő alkotná a művet, hanem azok jóvoltából élte volna.

Fodor András ma is érvényes szavakkal zárta köszöntőjét: „Teljesedjék be, amit első köteted záradékában törekvéseid méltó céljaként helyettünk is megfogalmaztál: **csak az látja meg a tengert**” aki „**világ sodrában járva / s millió áramlásból / magát megteremti.**”

Találó **Görömbei András** meglátása, a magyar költők élén álló, fényes nevek sorát megnyitó Janus Pannoniust idézve beszédes analógiaként: „Benne a dalban az ég, amely alatt születtek.” A kies Bódva-völgyet, a borsodi és abaúji tájat Kalász László rajzolta rá a magyar költészet térképére. A Bódva-völgyi ég alatt megteremtette a maga mitológiáját a hétköznapi lét és a költészet anyagából. A pedagógus-költő úgy vállalta szülőföldjét, hogy kivételes hűségével, tehetségével emelte hírnevét. Ő ennek a tenyérnyi országresznek a szellemi hatalma. Az ismert parafrázissal elmondhatjuk róla: általa híres e föld. „Gárdonyi-Ziegler tanító úr szavával Kalász László is **lámpás**, alakja, példája meleg irányfény a téli éjszakában, hogy mindenki haza, otthonra találjon a világban” (**Horpácsi Sándor**).

Ágh István lényeglátóan összegezi Kalász jelentőségét, akinek költő értékeit ugyan nem csökkentti, de közérzetét komorítja élethelyzete: „Mégis tágas hazát teremt Szalonna románkori temploma fundamentumától, a leronthatatlantól az égbe szálló fehér ludak látomásáig, pedig csak falusi utcára való esemény, valami megmagyarázhatatlan akarat készítette ezeket a földönjáró szárnyasokat föl szállni ‘e lucskos világból’ az ég tavára, mennybéli jelenségekben való részvételre. Utánuk küldi az anya fiát, hazahajtásuk lett a küldetése, az égi tünemény pásztorolása.”

Tehetségéhez méltó régi terv megvalósításán munkálkodik: a magyarok legendáiból „magyar” Kalevalát akar alkotni. Hivatása törvényszerűségeinek rendelte alá önmagát és tehetségét. A költői hivatással azonosult, mint élete törvényével, hogy Szalonnán élő költőként is kivívhatta a törvény adta szabadságot, megvalósíthassa az elérhető lehetőségeket. Saját útján jár, mint csillag követi pályáját. A csillag mindig szabad, ha pályáján mozog, ha pontosan és szépen megy az égen. Rabsága ott kezdődik, ha letér a törvény szabta útról. Ő a Bódva-völgy élő legendája: benne él az emberek szívében

és tudatában. (Ne feledjük: Aggteleken a Petőfit kísérő nagytiszteleltű úr sem tudta, ki az ő vendége!) Kalász éppúgy hozzátartozik ehhez a nehéz sorsú vidékhez, mint a csereháti hegyek, a Bódva patak, a Rakaca tó, a zilizi öreg tölgyfa, vagy a szalonnai Árpád-kori templom. A múltó idővel szemben, amely mindent kikezd, a költővel együtt hisszük és meggyőződéssel valljuk: „**de ez az ég / de ez a szél / de ez a domb / meg ez az ér / megmarad**”.

Eddig kilenc verskötete — hat önálló, két válogatott és egy gyűjteményes verseskönyve — látott napvilágot. 1973-ban Radnóti-díjjal, 1975-ben József Attila-díjjal, majd 1987-ben Szabó Lőrinc-díjjal tüntették ki. 1981-ben portréfilmet sugárzott róla a televízió. A Napjaink szerkesztőségében, **Papp Lajos** és **Serfőző Simon** mellett, a versrovat szerkesztője volt. Hatvanadik életévében pedig munkásságát a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje kitüntetéssel ismerték el.

A 65 éves Kalász Lászlót Balassi áldáskívánásával köszöntjük: „Mint sok fát gyümölcscsel, sok jó szerencsével / áldjon Isten mezőkbe.”

Kalász László lakóháza Szalonnán
Kossuth Lajos út 33.

Ez az ég

ez a szél
ez a domb
ez az ér
megmarad

én esetlen életemmel
holtába nőtt reményemmel
mindent vágyó vágyódással
cél-szaggató vágatással
indultam

ez az ég
ez a szél
ez a domb
ez az ér
megmarad

baj hogy semmit el nem értem
amit holtomig reméltem
cél és vágatás alig van
holtomiglan holtodiglan

de ez az ég de ez a szél
de ez a domb
meg ez az ér
megmarad

„A TENGERT MAGAM ÚSZOM ÁT”

Válogatás Kalász László verseiből

S Z Á N J M E G I D Ó

Úgy hogy mindenki hallja

úgy fogjak dalba
mindig

s úgy végezzem
hogy ne vérezzen
el ami szólni indít

s hogy hallja meg
végső szavát is
dalomnak e világ

nemcsak Szeged
a Hold vagy Párizs
de falum legalább

Anyámnak kontya van

kerek
sötét és dús mint egy meleg
eső utáni éjszakán
sötét és dús a lomb a fán

anyámnak szíve van meleg
piros és fáj ha nem merek
időnként szemébe nézni:
ő minden gondomat érti

csak akkor leszek kedvesed
ha kerek kontyod lesz neked
ha mint anyám: első jajomra
gyógyírt találsz minden bajomra

Műemlékeimet

a köveket
mutogatom
büszke vagyok minden kőre
az utakon
s szétszórva a hegyoldalokban
évmilliók szilárd alakban

ez volt első játékom
s első fegyverem is
ez a kavics:
győzelmeit elmondaná
Perkupán
vagy két-három ablak!

majd az első szerelmi párbaj
a réten kinn a parittyával
komor idők!

s hogy összekoccant
olykor lábam ujjával egy-egy
— vigasztalt hogy bő vére nem megy
ha folyt is némi — nem a kőé

aztán szórtam tág szívlapáttal
néhány évig kátyús utakra
cikkantottam ezeregyszázért
nagy kedvemben Napba ugratva
laposát az útmenti patak
vizén hányszor megtáncoltattam!

apám hányta harmincöt évig
nem érezte hogy háta pattan
hajolt hajolt s mikor felállott
volna harmincöt év múlva
vette észbe: nincs egyenesben
valami mindig földbe húzza

kövek kövek hű társaim lám
hozzátok mégis hű maradtam:
kővel játszom
bár lennék én is
kő tettekben szikla szavakban

Sose azt

amit gondoltam
mindig dadogtam a sorban
nem sikerült az egésze
sose szóltam felerészt se
soha azt amit gondoltam
sose álltam jól a sorban
örök újonc — mind kilógtam
sapkámat szememre toltam
eszemet szívemben hordtam
sose álltam jól a sorban
jelentkeztem s mindig késve
s csak maradék-semmiségre

régtől szétrágják előlem
ami miatt teremtettem

A tél jeges hatalma

menekül
hó-tengert nyaldos egy-egy földdarab
a kék hajnalt kötöm nyakamba
vastag kendőt
töppedek tömör mintái alatt

húzom árnyamat
fagyos csusszanások feszítenek
kápráztatok szemembe
gyufa-lángot
s ködbe a füst széjjelpereg

ledől a fa
kereszt a vállra
alánő karom tenyerem
ékődöm a nagytömbű tájba
görbedve mégis feszesen
homlokomon a szél megizzad
koronám helyét veri ki
csipke kökény tüskéin kínok
iszonyata bevérezi
vér szippan a lüktető Napba
az ég kárpítja megreped
vörhenylik a forrongó labda
fényébe löki véretem
iszkol a tél fagyos hatalma
hótengert nyaldos földsziget
csomózom árnyam egy-darabba
csusszanások feszítenek

terhekkal is!
neki a télnek!

vérrel-füsttel segíteni!

a fa helyett is:
ujjaimból pattogjanak föl rügyei
tojásai az olvadásnak
tenyeremben kikeljenek

bolyhos szárnyuk majd betakarja
értük szakadt sebeimet

Fonott kosár

Mózes a vízen
víz vagyok
ringatva viszem

világ véd
a gyermek-jövendőt
ne vagdald jég
sás ne vagdald őt

csobban

halak pikkelye fénylik

mit elkezdtem

hadd vigyem végig

A semmi fordul

másoldalára:
ez a minden

ha feldobom: sátán
ha leesik: isten

ki tudná ezt a világot eltalálni

csak rázni kell a markunkban
csak rázni

Fut énekelve

fut a hullám énekelve
kövekről szökell
kövekről magasba szökell

taraja gyöngyöz
taraja hasonlít a gyöngyhöz
amint visszahull
amint folyóba visszahull

jó így figyelni
jó így szomorúan figyelni
mintha játszanék
mintha kedvem lenne s játszanék

kutattam eddig
mi vidítana
nem leltem semmit
s indultam haza

így gondolatban kispatak tudod
nyugalmat nekem csak hullámod ad

fekete patak
én lassú fekete patak
csak téged szeretlek
csak téged testvéremet szeretlek

hullámod elindított
hullámod bennem is elindított
egy kis hullámot
egy kis fekete hullámot

s fut énekelve
fut szomorúan énekelve
kövekről szökell
kövekről magasba szökell

taraja gyöngyöz
taraja hasonlít fekete könnyhöz
midőn visszahull
midőn folyóba visszahull

Fametszet

nincs vonal csak
fehér és fekete
folt és nincs árnyalat
csak fehér fekete folt

csak fénye változik
csak beállítása más

sebembe dugja ujját
Szűzszínű Szent Tamás

Tó

nádas
vadvadászok
billeg a hegy
s tovasodort habok
tájtékok
nyugalom

zubban a hal
micsoda bukfenc!
s nem üti meg magát

a gyűrűket elmossa az idő
vagy elszöknek a láthatárba

kétszövegű figyelem pupillám
ujjam begömböl
elhull a tájék

az alkonyat vállára
lököm
s hazaballag vele
az éjbe

Estére mindig

megöregszem
éjszakánként meghalok
hajnalban kell újraszületnem
s felnevelnek a nappalok

ez a világ csináltvirág
rugó a szára kés a szirma

a szívéig sebezze át
mégis

azt

ki leszakítja

Nehéz a szó

fojtogató
köd és pára
lebeg utána
tömött-tömör teherhajó
s vad csukódó hullámuszálya
lebeg utána
a tarajok mik megmaradnak
csak köd csak pára
lebeg utána míg eloszlik
s a szó habokba
merül s úszik megrakodva
vagy alászáll a mély fenékre
hogyan az isten se veszi észre
 én nagyon-nagyon rossz orvos lennék
 s mennyi mennyi még a betegség
szó
 verseim inflációja
 vállrafektet a kásás hóba
 nehéz nehéz már szólni merni
 könnyebb nyelvembe szegeket verni
 fagyott érdes bőrét a hónak
 harapdálni míg számra szó fagy
ne panaszt
és ne hiúságot!
ereim indás jégvirágok
tűdöm páráll
milyen melegség
úzi mégis az ember testét?
s milyen nagy erő kell felszökellni
és újra szólni szólni merni!
mert könnyű a csizmák nyomában
henteregni hóban meg sárban
de a fejig fel s fel a szívig
csak az lobog aki fagyban is izzik
s nem elég a szájalom bágyadt
biztatásod már megutáltat

hogy fúj a szél!
a fák az ágak
mintha magukba hajlanának

segíteni!

bősz szél ha támad
ne ágakat törj s ne a fákat
vagdald hogy megszűnjön a szél

fújd vissza!

vagy fogd be a szádat
harapd le nyelved
ne beszélj

PARTTÓL PARTIG

Fölemelni e tájat

s gordon perjefű lehull
eltépni a szederindának —
haragnak gyökerét
könnyít a gép de nem a lelken
szívünk s nem a munka nehéz
se a könyv: nincs időnk hogy tartsuk
markunkat nem töri a pénz
a kéreg tenyerünkről hámlik
lelkünkről nehezen
indulataink talajából
több dudva mint virág terem
lánc még mi fűz e nagy közösben
százfelé húznánk s nem szakad
lánc még mi fűz s nem gyermekláncfű
— talán egy csírás akarat

E tájról

nem szálltak még rakéták
s nem tudjuk még követni se
se szemmel
se ésszel
se szívvel

azt a fémet nem mi bányásztuk
s nem mi gondoltuk el ívét
utána csak néhány szavunk száll

van dolgunk más
egészen földi
idevalósi gond elég

éjszakánként zuhanva alszunk
de álmunk könnyű messzeség

Nyár

tüzeskemence-nyár
nyár
üres kemence már
hamu
üszök
hamu
parázs
zöld láng
s megfonnyadt sárga láng

nincs irgalom
füsttel száll el az irgalom

bámulsz pogány isten a Napból
szenesedünk pillantásodtól
hamvad a perc
izzik az óra
lángol a Nap
lobog a nyár
nyár
tüzeskemence-nyár
nyár
üres kemence már

forr a folyó mint a tej
fortyog a tó ég a felhő
szalmaláng faláng
falánk szalmaláng
hamu
pernye

Szarvuk hegyével

az eget
öklelik
— üvege reped
törik —
nyirkos orrukra tapad
s nyálukon csurog le a Nap
patájuk terped s szügyükön
aranydandár-szilánkok vágnak
pókhálóeres szemükön
légyraj hízik
fekete könny

bőgnek bután e legelőn
a nagy félemlített világnak
tátják hördülő szájukat
majd bekapnak e tág lyukak
szarvuk mellemnek ékelődik
jobb ha húzódom távol tőlük

nem félelem
nem is csodálat
hökkent vissza:
sok e vadállat
s értelmetlenség
hadakoznom
se szóval
mert lebőgnek folyton
se tettel:
megbénítnak tekintetükkel

szemükben értelem?
ugyan!
fejükben zsír terem
szívük ha van
az is csak faggyú
undok váladék

zöld epe
tölti el
szívük helyét

Föld
levegő
vélük népesül
kőd meghasad
mindenfelől
s mindenfelől
reám rohannak

emelem karom:
vézna! vézna!

patájuk alatt
sár leszek
néma
fű nő belőlem

majd leharapnak

Kemény páncélban

minden
ám a vizek előőrsei
már térképeznek a jég alatt
s csak erejüket növeli a fagy

az ég szürke fátyla
ráfeszül a fákra

tekintetem hintem
sugara megfagyott népdalok
virágminták
és kacskaringós
hímezett madarak

Végtelen rét havában

megfürödtem lelkem mélyéig
fölköttem nagy madarak húztak
körülöttem nyulak lapultak
békés óriás hegy-ökrök
gerincére meztelen
felszaladtam sütkérezni
lányékukat csiklandoztam
erdő-szőrűket húzgáltam
óriás testük meg se mozdult
lomha testük meg se moccan
hiábavaló fényemre
ostorral pattintott apám

mondta:

tirhulj beste kölyke
szemenszedett láss dologhoz
önnön-fényű mászt világíts
aranymarkú nekem is szórj
mókuskedvű bújt nevetess
fennlovagló szállj apádhoz
gyémántszerű nézz magadból
napjaidból láss jövődbe

kiförmedvén haragját rajtam
haragpiros arca felé
számát fülemig jártam
meglóbáltam minden lábam
hegy-tehenek gerincéről
völgyi patakba lóbáltam
léket rúgtam a jegébe

apám:

tirhulj beste kölyke
alávaló láss dologhoz
világcsúfja ne bolondozz
harangszájú ne kolompolj
lásd bajunkat renyhe kölyke
minket lehúzz ne ficáncolj
viaszlelkű
emberek sorsához lágyulj

elszipogván keservét rajtam

felugrottam nagy nevetve
s le a völgybe!
cigánykerekeket vetve
sityakommal tejet merni
szaladtam a völgyi kúthoz
hej de mélyén nem volt semmi
s még szólt: állj félrebb az útból!

apám sittyentett utánam
nagy parittyakő-hangjával
én ugyan félre nem álltam
lezuhantram sírva-ríva

mondtam:

én eddig csak sírtam
ne tanítson engem senki
emberek sorsán vajúdtam
megpróbálnék már nevetni

nagyliegre így talált rám
nem szólt kézenfogott apám

később:

te mákonyos szemű
álomjáró dologhoz láss
vágyad csak pelleerejű
s rosszat nem lendíthet jobbra
ólomkezű szaporázzad
madárlelkű hullj a földre

mondtam:

vágyam el nem hagyhat
azt fogom én már csülökre

magamban:

no beste kölyke
lőringáló láss dologhoz
önnön-fényű mást világíts
aranymarkú másnak is szórj
mókuskedvű bút nevetess
fennlovagló szállj apádhoz
gyémántszemű nézz magadból
napjaidból láss jövőnkbe

HOL VAGY JÖVENDŐ?

Velem a halál

rajtam próbálgatja nótáit
ezért nincs erőm
időre osztani a sorsom
se kedvem:

mindegy bármint hordom
halálé az életem
általa a tavasz is sír-szag
minden sírásás orromig csap
üde földhant
hűvös gyökérillatát túrják
kettészelt giliszták

sárga-pupillás madarak
irányítják az utamat
a halál fűjja
próbálgatja rajtam nótáit
velem a halál furulyázik

Az ott

az út
ez itt az este
elhörgött minden indulat
az útra fák
lökik keresztbe
megfáradt árnyukat

néha az ég
mintha remegne
fázik vagy fél
nem tudhatom

nagy égi fák
dűtik keresztbe
árnyékukat
a Tejúton

Amikor elillan

a zápor
fekszik a rét és tündököl
rálép a behemót ökör
virág döglök ronda szagától

zümmögést csendet leteper
foga hersen és fűből nyálból
indulat nélkül habot csámcsog
öklend

de istent is lenyel

kisjézusok szűzmáriák
szivárványoznak a csöppekben
falja a sok medáliát

éjszakája torkába böffen
álmot hitet tövig kirág
csak ganéja lapul köröttem

Sötétségük van

a fényeknek
liliomoknak feketéjük
sátánszárnyakkal száll az angyal
a csecsszopó dühvel felém üt

ezért menjek én Ninivébe?
értelmetlen

ha szól
az ég is
nem bántja hogy mindennek vége?
minek áldozódjam fel én is

mért kell hogy egyszer majd bekapjon
mégis ez állandóság-cethal
s kiköpjön valamelyik parton
s kiabáljak hol senki sem hall
hamut nem szór senki magára
kiröhögnek leköpnek s végül
reám hull a bűnök világa

nekem nem kell menny menedékül
nem kell jövő-mártíromság sem
s ha kiköp a hal: némán állok
vagy fajtalanul kiabálok
velük együtt

részegen

Ámen

A szúnyogok

felszívják a tavat
a békák lapucsónakjaikon
zátonyra futnak dühödten vartyognak
százdioptriás szemükkel
megcélozzák a tájat
ugrás előtt
mindig szint váltanának

szárnyuk nő: szállnak
tolluk nő: tollászkodnak
csőrük nő: csörrögnek
karmuk nő: karmolásznak
hasuk kipukkad:
karcsúsodnak a levegőhöz

álmuk nyulak egerek fölött köröz
s lekeringik a gólyát

fákon élednek
rügyeznek tojásokat
fészekkocsányban ringanak
karmos száruk tépődik a gallyaktól
terpedt szárnyuk tollat szór

már az eget egészen beborítják
a madarakat a tavakba szorítják

parcellázzák az eget körülkerítik
kis körökkel birtokuk kerekítik

sűrűsödnek
sötéten összeérnek
egymást tartják
e kocsonyás sötétek

vijjog az ég
rettentő dőrej érik
villám villan
izzása megfehérlik

Megültük

torát is a múltnak
de a jövő még nincs velünk
indulataink szabadulnak
s kikötve gondunk mindenütt
munkánk: harapja ráncigálja
de vernyőn nyúlva nem az ész
sompolyog e tyúkol-világra
csak a félsz

ellopnánk az isten markából
s inkább kihull a trombita
az alkony terhes sugarától
nem dühödik csak a bika

néznénk megnyugtató hatalmat
mely ránk terül mely ránk borul
fölöttünk röpködnek a varjak
s szemünk fénye megfakul

Elcsatangolt paripáinkat

vissza kell fűttenünk
ügetnek jeleinkre
dübögnek
röpköd sörényük az égen
elibénk torpannak fúva-remegve
hátukra álmodjuk magunkat:
száguldunk szőrén
szaggatva megnyomorító hurokjainkat
otthagya testrészeinket is
csak szabaduljunk
a félvak idő a félelmetes kor elől
szökellünk
egyre gyorsulóbb galoppban
menekülünk
a láthatár táguló körén túl is
földvonzásból is idegen világokba szakadunk
lerúgjuk múltunkat
jelenünkből csak az iram
az iramlás marad meg
elfeledjük szeretteinket is
érzéseinket szétdobáljuk
s vágatunk
csupán a létért

hol vagy jövőendő

Én láttam őt

midőn virágba lépett
s feje fölött a szirmokat becsukta
megölelte a vágyódó bibéket
s hamvát hullatta hamvadzó porukba

fényként a karcsú száron leszivárgott
felképrázott egy gyökér alagútja
magára hagyván virágot világot
drága szívét a földbe visszadugta

Szólj zene

szólj
kisdob nagydob
recsejg trombita
nyekegj oboa
szólj zene szólj
isten-erejű
drága hegedű
szólj zene szólj
lábbal a taktust
szöggel a Krisztust
szólj zene szólj
verd kalapáccsal
üssed fahánccsal
borjúkötéllel
bikacsökével
szólj zene szólj
fejed a falba
kongjon a bamba
szólj zene szólj
rumbatóköt verj
dübögj koporsón
kínba kövezzed
kemény rögöt szórj
szólj zene szólj
húzd a harangot
harapja nyelvét
a menny dürrögjön
belerepedjen
szólj zene szólj

NE DŰTS KI SZÉL

Csörlő szarka

csörr csörr csörr
kári varjú kár kár
suttyó öccsöm habuckol
dombi havak hátán

tolvaj szarka ki ne vágd
öccsöm szemét ki ne lopd
dombi havak hátán
suttyó öccsöm habuckol

hanem szállj a fára fel
hozz fészkekből aranyat
gyémántgyűrűkarikát
cifratollú madarat

rókalába-nyomokat
vadász lesi szemmel
nyúljárta ugarokat
róka is megjárja
sógorasszony derekát
cifrán cicomázza

csörlő szarka csörr csörr csörr
kári varjú kár kár
suttyó öccsöm habuckol
dombi havak hátán

Nőnek fejembe

gyökerük talpam alá ered fák
lépnék
lépnék égben akadok el
földben megragadok

ne dűts ki szél
menni nehéz
legalább állhatok

Engem talán

csak álmaim szeretnek
anyám apám is társai ezeknek
s ha útjaimon olykor elbukom
ők riogatnak tovább az úton
esett sorsukkal védelmemre kelnek
erős hadakként támadni is mernek
ellenek ellen
a halál sem árthat
ők azon túl is élém és mögém állnak

Apró ország

csöpp anya
szemnyi asszony

itt még a dombok is hegyek

hadd nőjek e kisdéd magason
azzá én is: mi lehetek

de most már szét lát ez az ország
és tudják: ott van valahol

anyám
belehervadt az orcád
sorsunkba: mint arany-alom

asszonyom
nem mertél vetélni
— hármát szültél — csak egy fiat
s én szeretnék okosan élni
használva bármily cseppnyi mag

Távol a sík mezőn

széjjelnyargalok s nézek
nehéz paták kivágták
helyét az emberségnek
botlásaim miattuk
s mindnyájunk megbotlása
kopjákkal s szép kedvekkkel
hiába lelnénk társra
fölöttünk felhő immár:
kapzsi madarak lelke

szemünk-hitünket vágják
s vaktában nyargalódunk

Tarolt ágakon

tébolyok:
gyümölcseimet hova tettem!

vézna gallyakról
taszított
szégyen pereg a levelekben

a törzs még áll
s a gyökér mászik
soha-nem-sejtett rétegekbe

fent az ég
kristálykupoláján
mintha egy kőmadár kerengne

Hát hol vannak

azok a híres
erők szerelmek és hatalmak
hát hol vannak azok a híres
varázslatok szent mágiák
hol élnék végül a szorgalmak
Holdtól Holdig hajladozók
hol élnék fekete bikák
felhőként viadalozók
hol támad föl ellenük borsként
lazult közösségből a szemcse
fickók mérföldes csizmában
mikor térnek vissza te Föld?

a kapuban a kapuban
furton újabb sárkányok várnak
az utak is az utak is
mintha mindig szétágaznának

legyen most eszed csöpp szerény
legkisebbik fia a jónak!
legyen most szíved csöpp kemény!
hasznot kaparni országodnak

dögös e kiöntött világ
ólomból formázott virága
gép-isten fémekből ötvözött
eltájolt keze csinálta
és elferdülnek valahol
sorsunkban a betáplált tények
s nem leled nem leled sehol
az eredményt sem a miértet

a táltos csak üszköt szagol
nem fal s nem ugrik: nincs parázs
tüzes szekéren lohol
s nem tér vissza Éliás
a mindennapi iszonyat
buktat mesékbe legendákba
fel-élne táltosunk a vad
s nem találna igaz irányra?

hát hol vannak azok a híres
megtartó erők ős-hatalmak
hát hol vannak azok a híres
varázslatok vén mágiák?

A táltosló

táltosfiú

röppen: babonák igaza
mesék: pereg őszi lapu
parázs-levél tűz lábnyoma
ahányat lépünk: annyi pergés
s szárat forrasztani nem tudunk
vissza gallyhoz: szélkerengés
ökörnyáladzás az utunk

voltam: vagyok s leszek míg élek
királylányért mindig erős
és sárkány is: bármедdig élek
átvert szörny győztes mindig-hős

borúval szennyel szembeszálljak
markoljam a villámokat
felhő ellen fénnel csatázzak
csak lennének végül boldogak

Esett

az éjjel végre és a köd
most hagyná ott a sok hajlatot
de jó hogy élek!
estig is van remény:
tán tisztább időből szippanthatok

Jeszenyin-kék tájak távlatok
vibrálnak majd
harminc fokos reményt
s a nappal dolgos arcán felragyog
munkánk
miként a Nap:
küllőzve fényt

Színt vallok a szelekkel

a szelekkel együtt bizonyítom
hogy már tavasz van
tavasz van kertünk alatt
és csak szét kell tárnom karomat
csak szét kell tárnom karomat
s a világ beleomlik
a világ mindenestől beleomlik
mert már tavasz van
mert már anyám a fény felé fordítja
a fény elé tartja
a kéthetes tojásokat
s röntgenezi a Nappal
röntgenezi öreg szemével
a törékeny mindenséget
a törékeny mindenség ér-futásait fürkészi
hogy mi kél majd ki
fürkészi a jövőndőt
a kert alatt tipegő aranybolyhokat
fürkészi az életet és színt vall
öreges mozdulása a tavasszal
és ősz hajában kunkorodik egy tincs is
s jövőndő kacsák billegése
ingatja fejét jobbra-balra
s a lánykor népdalai
az újulás nász és születés
dalai türemlenek fel
s a lánykor táncai
az újulás nász és születés táncai
mozdulnak őt-kísérő-émlékező mozdulatomban
hogy tartsam arcom a Nap felé
hogy a fény elé tartsam arcom
s előhívott szeplőivel
negatívjaimat ügyeljem
hogy előhívott szeplőivel
lássam a Földet
a Földet melyet a fény elé kell végre tartani
mint anyám a tojásokat

MINTHA RÖGTÖN MEGHALNÉK

Mintha rögtön

meghalnék
úgy kellene élnem
élesül nyakamra szél
eresztgeti vérem

talpam alatt füvek is
törként meredeznek
még az útilapuk is
bárdká élesednek

megrepedezik a föld
áhít beleesnem
e szerelmes szülőföld
elveszejt már engem

mintha rögtön meghalnék
úgy kellene élnem
születéstől halálig
tartó emberségben

Újra hó

de kemény
ez a tél
de legény!

félvállán
takaró
hermelin
kacagány

bokrozza
jégvirág
kalpagja
tetejét

kékülöm
mihaszna
otromba
erejét

fát vágat
halomba
naponta
s fogy a szén

duhaj vad
viharos
villanás
a szemén

dalolván
e szerény
e szegény
dalomat

szívemben
keserű
méreg gyűl
fojtogat

tehetetlen
e düh
kebelem
szűk kazán

tél vállán
gyönyörű
hermelin
kacagány

Mögöttem

meghajlott a nyár
előttem szétterül az ősz
fölöttem nem ugyanaz az ég
alattam nem ugyanaz a föld

nem látom: meddig a határ
s cinke netán héja köröz
nem tudom magam erejét
nem ismerem már az időt!

alattam roppan revés rőzse
csillag híján reve világít:
előttem árnyékom eldőlve
s mögém szobrot félelmem állít

Tavaszi lesz

isten lehajolt
hogy a hideget összegyűjtse
fény cikázik hóna alól
élnék még kicsit: nekidőlvé

sokan látták: az angyalok
füvenként húzgálták a rétet
ujjuk hegyétől a fagyott
rögök mintha fölengednének

én tudtam csak: édesapám
veri füsttel el a fagyot
pöccent csöpp rügyeket a fán
de lemetsz rusnya ágakat

és attól van ez a meleg
és rügy is attól lett a fán
hogy még hajlik a Föld felett
az ég alatt édesapám

Pilátus vagyok

s Krisztus is
percekre feszít vak ítélet
ne is legyen feltámadás
de amit élünk: legyen élet

golgoták a domboldalak
gondjaim már feszületek
mosom kezem Bódvánk vizében
utána felfeszülhetek

Áhítat kéne

gyermeki
csodálkozás
havakkal hulló
kék látomás

midőn nőnek a háztetők
a lehullandó drága éjbe:
megjelenne házunk fölött
a fény: széttárt szárnyon a Béke

suhogó gyönyörű madár
sóhajtásom halk röppenése
kísérné csak

hol a Madár
a Látomás? hol itt a Béke?

hóból vastagra puffedt dunyhák
paskolódnak az Újszülöttnak
teknőjét azok bábáskodják
akik hányszor befüröszttöttek
szegény Gyermekek meg is fulladhat
tömjén- mirha- s aranyfüst szálldos
a barmok nagyokat durrantnak
s karácsonyunk is gőzös-gázos

mindent el tudnak rontani:
a csillagot fenyőnk hegyéről
felnyújtóznak roppantani
s kifarolják Jézust helyéről

Gáspár Menyhért és Boldizsár
s minden barom és kiskirály
forgolódik csak sürgölődik
— látványosan: é r d e m ü k őrzik

áhítat kéne
gyermeki csodálkozás
havakkal hulló
kék látomás

(Jeszenyinnek)

Vad kék lovak

vágtatnak át az égen
az este patájuk alatt felszikrázik
éjszaka lesz csillagos éjszaka
reggelig-e ugyan vagy mindhalálig?

már jó az alvás — álom jár-e véle?
vagy sír-mély bódulat taglóz mint
állatot?
vad kék lovak vágtatnak át az égen
velük vajon majd mikor szállhatok?

nincs sok időm: se éjjel se nappal
egyébre már nem is gondolhatok:
vad kék lovak vágtatnak át az égen
irgalmatlan-időtlen állatok

csak én tűnök el s mindenek
megmaradnak?
lendül a szél a felhők ostora
vad kék lovak vágtáznak át az égen
s én nem leszek?
— nem is voltam soha?

Talán az isten

sír szegény:
éjszaka csöpög az eresz
egyedül van a vén legény
hogy magányában sírni kezd?

hol vannak most az angyalok
merre csámborognak a szentek?
nem látok mást csak házakat
ha az ablakon kitekintek

egy angyalszárny sem csapkod itt
— éjféltajt a bányászok szállnak
buszra: viszi ördögeit
a bányába a munkásjárat

Ha lesz is gyümölcs

majd az őszben
hogy meg ne rohadjon: befőzzem?

aszaljam maradandóságnak
fonnyadt gyermekévé a nyárnak?

vagy tán a szesz a n a g y eredmény?
s minden érés értelme: lekvár?

vagy tán fagyasztó pultokon
nőjön exhumált mirelit-vár?

Nézlek:

az égen csillagok
villódzással vernek ki téged
csillaggá váltott alakod
melegíti a Mindenséget

új csillagkép!
 ki veszi észre!
csípőd rezdülő részeit
milyen távcső hozza le végre
hogy melegítsen
 engem
 itt?

Kardoddal

kivont életeddel
kivont életeddel: kardoddal
nyesed a világ végeit
a világ végeit nyesed:
ittentől ott-ig vagdosod
ormányait-kunkorjait
s nem leled ellenségeid
nem találod elleneid
csak disznó s nem sorsod rőfög
ez elkajmult fülű világban
állj mégis: teljes életeddel
kivont karddal
érette bátran

Van itt

tövis koszorúnak
tölgyfa kemény feszületnek
szeg és kalapács
szeg és kalapács
lator is bőven
jobbról balról
Pilátus rengeteg kerül
dögivel hóhér és poroszló
majdcsak akad egy Krisztus is

Nem tudsz

te rajtunk segíteni fiam!
ezt a 73 évet anyádnak
ezt a 86 évet apádnak
te már nem tudod
nem tudhatod vissza!

a legfőbb babonás ember
aki járt megrontani
az ellen is hiába keltél fel
hiába verted a tüzet
hiába viadaloztál ellene
a harcnak csak ez a vége:
nem tudsz te rajtunk segíteni fiam!

ezt a 159 évet te már nem tudod vissza
nem tudhatod
eszed mellett sem
szíved mellett sem soha vissza!
pedig de szeretnéd
de szeretnél lenni
halállal vívó táltos
s talán miattunk életünkért
lettél versektől átkos

tüzet versz rontás ellen
hogy tudd is ki a rontó
nem tudsz te rajtunk segíteni fiam

pénzzel sem
mert mi már csak
a végsőre gyűjtjük filléreinket
gyümölcseink levét már
torunkra tároljuk
fejfánknek neveljük legkedvesebb
fáinkat
apró nyugdíjunk koszorúra szánjuk
de élünk még fiam!
vágunk tüzelőt mindhalálig

ó ha te jössz
semmi se számít!

nem kell már rajtunk segíteni fiam
mi orra bukva is kapálunk
csak ne legyen csak ne legyen
igen nagy terhedre halálunk

VILÁG MENJ VILÁGGÁ

Szeret az ember

s szeretik
éjjelekkel szeretkezik

tágul zárt öle a nappalnak
— az esték már bozontosabbak

horkolás sincs a hajnalokból
és álmaink is Napra-érnek

és nem tudom: miért
mi okból:
éghetetlen szeretlek téged

Szívvvel és ésszel:

tömörebb
tervvel s bátrabb nekiszánással
— nem oldalazván apró mással —
küzdjétek jövődötöket!

ne egyedül! vállvetve mással!
s ne magatokért! ne tömeg
legyen a nép de ötvözet:
amely majd titeket is árnyal

induljatok hát kitárt szárnyal
kitárt szívvvel: nem jövőget
a jövő! de vad akarással

együtt az é r t e l m e s világgal
és szíves-eszes látomással
eléritek jövőtöket

Én Igaz Fejedelmem

testembe lehelt lelkem!
ármánytól leverettél

amíg éltél: reméltél
én is: míg teszek: élek
amíg élek: remélek

labancok fenekednek
hazadra bízvást törnek
rettentő ellenségek

hiszünk mi a reménynek
felindult emberségnek
— bár elmarad az áldás

tudom ím a halált is:
hallgatást bujdosást is
s messzi vizekig nézek

mentelmed vén Rodostó
s hazádért kurizálgatsz
segélő udvaroknál

van nekünk segedelmünk:
túlon túl biztos lelkünk
— feltörni vagy letörni

bár dolgunkban elvérzünk
hullámán a reménynek
feljő gyönyörűbb népünk

Felnyúlok:

kéklík-e remény
vagy csak felhője van az égnek
és csak ott kóvályog szegény
— szelek fölötti — fáradt ének

sorsom hányadik harmadában
valahol a sehol fölött
megpróbálom újra a szárnyam:
tolla-e vagy csontja törött

Világgá vivő

fuvalom
mért gyepelőztél lovaiddon
s raktad meg gyors szekereid?

csillagvirágok sásfüvek
díszítgették életünket

rétek gyönyörűsége zsendült
s gyűjtött gyöngyöket hajnalonta

csillagvirágok sásfüvek
szépítgették életünket

fényes-fürge élesség pendült
s rendbe hervadt a réti pompa

hazám széle kunkorodik
pocsékoló iszaposba

Készülődött

talán már éjfél óta
de elég volt egy végtlen pillanat:
az éjjelből a hajnal kiszakadt
és egyre nőtt és mindinkább azóta

kék fényekkel szürkén derengő óra
mind bátrabban vetül a virradat
a háztetőn percekre megragad
s udvarra útra gyorsan lecsusszan róla

és elterül majd kertben kert alatt
meg nem torpantja jegével sem a Bódva
győzelmesen a tájon szétszalad

csillámait teli pászmákban szórja
míg föl nem ring a dombtetőn a Nap
reményeink lüktető tűzgolyója

Világ menj világgá

Föld föld alá süllyedj
látni sem akarlak már
nem ismerlek ezentúl

nekem nem oszt nem szoroz
mehetsz felőlem bárha
szemem is betakarom
utóképed se lássa

útjaink elhasadtak
rosszul fajzott a véred
patakod erezetjén
habzósodik a méreg

eljátszottad nálam már
hiteled várni vártam
soha meg nem komolyodsz
pusztulj hogy ne is lássam

soha meg nem bocsátok
szó is fölös teérted
nem vagyok romlásodba
bolond követni téged

neked már úgy is mindegy
veszett nyele fejszének
világ menj világgá
én magam is megélek

Eltért az út

mert félrenéztek
a vaktehetségű hatalmak
láttam: hülye csapásokat
keresnek vaksi akaratnak

verdestek vadóc végtelent
vaktában az egyenes mellett
torokszakadtig ordítottam
vigyázó jelzésem se kellett

elromlott minden: tébolyultan
kavarognak gondok hitek
szívemből rekedt ének tör fel
— én csak verseimnek hiszek

Már meleget

hömpörögtet
lejtőjén a sápadt tisztás:
tisztá egű öblök a völgyek
bennük özön madár cikáz

hegy fölött a felhős aranypart
kikötőjébe fut a Nap:
e fényhajóról hullnak roppant
hosszú sugár-aranyrudak

terhetlen terhe kirakódik
kié e tenger buja fény?
röppen a völgyig s fel a Holdig
szétolvadt a hegy tetején

arannyal von be melegséggel
fekszem fényverten s mintha dalt
hallanék: az alvó vetés kel
s látom: a hajó tovatart

Éjjel a rét

tücskök hangjával hívott
szélén ballagtam hullámzott mély álma
mint horkolás rezgett a bokrok árnya
nyitott szájú nehéz sóhajú sírok

hüppenős gödrök takaróztak fűbe
s fűvek aludtak selyempuhasággal
a néma szél altatta rét s virágdal
borzongatott lidércként híva s űzve

én éreztem: pihentetne s veszejtne
felbontana s nyugalmas rétté válnék
lennék mihaszna süppedő sírárnyék

annyi erőm volt még hogy rámeredve
a semmire iszonytal mint az állat:
nekiiramodtam az éjszakának

Óriási ágyon

fészkelődik az árnyas álom
rubinfelhők aranyzöld égen játszanak
folyton-változást
borzolódnak a fenti szélben s tűnő
fényességük mögött
készül a csillagcsillogás

hegyek fölött kigyúl az apró égi rög
s fekete árny terül hegytetőn fák csúcsán
a lombokon a füveken hűvösödik a türelem
s elmosódnak a nappali világ zöld árnyalatai

hegy lába alatt még a rét fű-zöldje sűrű tompa kék
s úgy pattan szét mint buborék a margarét s a
rőt pipacs
s színük kicsap s széjjelködöl a végtelen sűrűjű
réti tengeren

rét véginél tengeritábla őrködik milljom zöld vitéz
s ha útrakél a zörgölődő szélvizit
tartása álomba törik s hangja halk horkolásba vész

csalamádé friss színe lángol sárgás őrtüzek alszanak
s lassacskán e színes világból szememben
csak árnyék marad
míg ülök ez örök útszálon tücsök-béka- s lélekzenében
jó éreznem hogy majd e sokszínű világba olvadok

Tartalom

Tisztelt olvasók! Cs. Varga István előszava	3
Kalász László: vallomás.....	4
„Fölemelni e tájat”	5
Hazám / Kalász László	8
Perkupa — a szülőfalu.....	9
A Perkupa történetével kapcsolatos felhasznált szakirodalomból:	20
Énhozzám lejönnek / Kalász László	22
Szalonna — a lakóhely	23
Német tatár török / Kalász László.....	28
„Csöpp példája kicsiny hazámnak”	
— a szalonnai templom	29
Irodalom Szalonna történetéről	32
Irodalom a szalonnai református templomról	33
„Hol vagy jövendő?”	
Kalász László költészetéről	37
Pályakezds	37
„Patakparti világban”	38
„Anyámnak kontya van”	39
„Színt vallok a szelekkel”	45
„Félcentenárium” ünnepség Miskolcon és Perkupán ...	46
A Hetek körében.....	50
A hatvanadik születésnap: köszöntő Edelényben	55
Szalonnai Kalevala — „a líra sörkatonája”	57
Húség a dalhoz.....	60
„... áldjon Isten mezőkbe!”	67
Ez az ég / Kalász László.....	71

„A tengert magam úszom át”

Válogatás Kalász László verseiből	72
Szánj meg idő	73
Úgy hogy mindenki hallja.....	73
Anyámnak kontya van	74
Műemlékeimet	75
Sose azt.....	76
A tél jeges hatalma	77
Fonott kosár	78
A semmi fordul	79
Fut énekelve	80
Fametszet.....	81
Tó	82
Estére mindig.....	83
Nehéz a szó.....	84
Parttól partig	86
Fölemelni e tájat	86
E tájról	87
Nyár	88
Szarvuk hegyével	89
Kemény páncélban.....	90
Végtelen rét havában	91
Hol vagy jövőd?	93
Velem a halál.....	93
Az ott	94
Amikor elillan	95
Sötétségük van.....	96
A szúnyogok	97
Megültük	98
Elcsatangolt paripáinkat	99
Én láttam őt	100
Szólj zene	101
Ne dűts ki szél	102
Csörlő szarka.....	102
Nőnek fejembe	103

Engem talán	104
Apró ország	105
Távol a sík mezőn	106
Tarolt ágakon.....	107
Hát hol vannak.....	108
A táltosló	109
Esett	110
Színt vallok a szelekkel	111
Mintha rögtönmeghalnék	112
Mintha rögtön.....	112
Újra hó	113
Mögöttem.....	114
Tavasza lesz.....	115
Pilátus vagyok.....	116
Áhítat kéne	117
Vad kék lovak (Jeszenyinnek)	118
Talán az isten	119
Ha lesz is gyümölcs	120
Nézlek:.....	121
Kardoddal	122
Van itt.....	123
Nem tudsz	124
Világ menj világgá.....	125
Szeret az ember	125
Szívvél és ésszel:	126
Én Igaz Fejedelmem.....	127
Felnyúlok:	128
Világgá vivő	129
Készülődőtt	130
Világ menj világgá	131
Eltért az út.....	132
Már meleget.....	133
Éjjel a rét.....	134
Óriási ágyon.....	135
Tartalom	137

**AZ EMLÉKÜNNEPSÉG MEGRENDEZÉSÉT
ÉS A KÖNYV MEGJELENTETÉSÉT
TÁMOGATTÁK:**

ÁFÉSZ,	Szendrő
Általános Iskola és Speciális Diákotthon,	Tornanádaska
Bartók Béla Szövetkezet,	Borsodszirák
Borsod - Abaúj - Zemplén Megyei Önkormányzat	
Izsó Miklós Gimnázium és Szakképző Iskola,	Edelény
Kardos Sándor,	Edelény
Kardos Sándorné Galambos Mária,	Edelény
Ongromann Kft.,	Felsőzsolca
Tornatej Kft.,	Hídvégardó

Önkormányzatok

Abod	Lak
Bódvaszilas	Martonyi
Borsodszirák	Meszes
Edelény	Perkupa
Hídvégardó	Szalonna
Izsófalva	Szendrő
Jósvafő	Szendrőlád
Kurityán	Szín
	Szögliget

K Ö S Z Ö N J Ü K !